

Morbi deterioris notae, Gallorum castra trans Rhenum sita ab anno 1757 ad 1762 infestantes / Authore Josepho Adamo Lorentz.

Contributors

Lorentz, Joseph Adam, 1734-1801.

Publication/Creation

Selestadii : Typis Francisci Udalrici Gasser, 1765.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/tu46ume4>

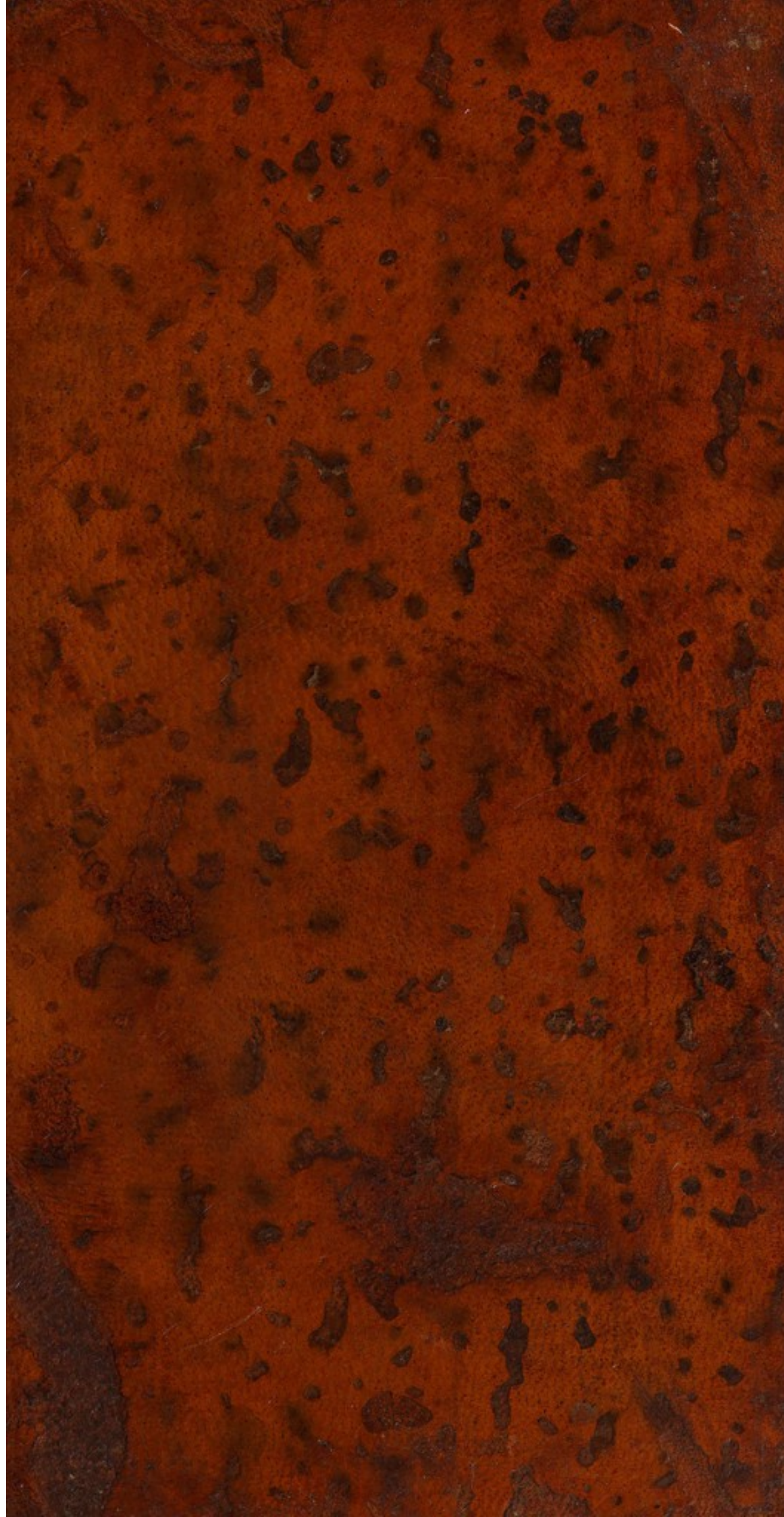
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Supp 57, 4600/1A

57, 4600/1A

Schlössle

347910

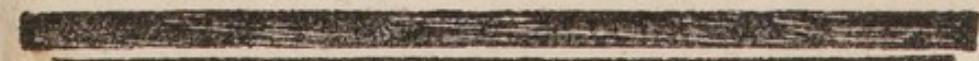
MORBI
DETERIORIS NOTÆ,
*Gallorum Castra
trans Rhenum sita*

Ab Anno 1757. ad 1762.

INFESTANTES.

Authore Josepho Adamo Lorentz, *phil.*
ac med. in Augustissimo LUDOVICO
Monspeliensi Doctore, olim exercituum,
nunc Nosodochii militaris Selestadiensis
in Alsatiâ Medico Regio.

Interdum minùs nova novitas, quàm veritas est....

SELESTADII,
Typis Francisci Udalrici Gasser Anno 1765.
Cum Permissu Superiorum,

AD Clinici Castrensis munus ritè obeun-
dum, idonei esse nequeunt, qui Artis
elementa primoribus labiis, ut dici solet,
delibârunt, & laureâ donati pagos petunt,
ibique ad aliquot annos alienis periculis pra-
xin aliquam addiscunt .... in Castris, ut in
Civitatibus, non exlex, non temera, non
rudis, & irregularis, ut vulgò creditur, sed
expedita debet esse medendi Methodus, cer-
tis non omnibus uti licet remediis; plurima
desunt; præcipites mutationes reddunt occa-
sionem præcipitem, experimenta periculosa;
inopini casus, & frequens Castrorum muta-
tio tum Medicum, tum ipsos ægros impe-
diunt opportuna facere.... qui hîc exercee
Clinicus, certè oportet versatum esse....
*Ramazzin. de Med. Archiat. munere, &
de Morb. Castrens.*

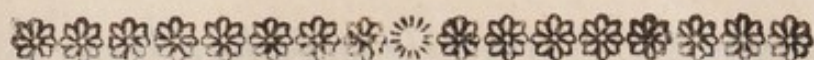
D. DOMINO
RICHARD
DE
HAUTESIERCK
EQUITI ORDINIS REGII
S^t. MICHAELIS,
PRIMARIO EXERCITUUM
MEDICO,
SALUBRIS CONCILII REGII
SOCIO,
MILITARIUM FRANCIAE NO-
SOCOMIORUM INSPECTORI
AC PROTO-MEDICO,
REGIAE SCIENTIARUM ACADEMIAE GOT-
TINGENSIS SOCIO, &c.

*Q*uos in Martiae gentis salutem edi-
di levidenses conatus, cui potius

offeram, VIR AMPLISSIME, quàm
TIBI, qui consilio duxisti me, &
exemplo impulisti? oblatos quis sere-
niores accipiet fronte, quàm cui mili-
tum salus tam cura est, ut nulli ma-
gis? Vale, ac fave.

PROOEMIUM.

SANÈ nec gloriolæ spe
 allecti, nec reprehensionis metu deterriti
 scribimus; calamum movit *Tentamen medicum de Dysenteria* Moguntia editum
 eo ipso tempore, quo
 hominum millia salvabamus praxi ab editore
 explosâ; hanc ab iniquâ
 criminatione palàm vindicare jussit tum privata,
 tum communis ratio :

difficili enim *bile* *tumebat* *jecur* ,
cū videremus acerri-
mum oforem methodi ,
quæ nobis cordi erat ve-
lut tam tutum ægrotis
præsidium , ut tutius ne
voto quidem fingi po-
tuisset ; anxii prætereà
fuspiciabamur , fore , ut
medici quidam leves ,
novum libellum affecta-
ti , à felicissimâ & in
Nosocomiis jam dudum
susceptâ therapeiâ impro-
vidè desisterent , quod
eheu ! infortunium ne-
mo

mo expertus non defle-
ret. Diffusam , trivia-
lem & supervacaneam
Dysenteriae historiam tra-
dere , displicuit, hinc ut
excresceret fasciculus no-
ster , quædam de mor-
bis æquè gravis momen-
ti, de *Diarrhæâ* multiplici,
de *Peripneumoniâ* & *Pleuritide* ,
de *Febre malignâ* , de *Anasarcâ*,
Scorbuto , & *Quartanâ* ad-
neximus, nulli ordini ser-
viliter adstricti , sed idea-
rum nostrarum seriem
raptim effati ; non enim

Tyronibus loqui , ani-
mus fuit , sed Practicis,
non extensiùs scribere, sed
contractiùs , utinam
limatiùs!

MORBI

DETERIORIS NOTÆ,

Gallorum Castra trans Rhenum sita

Ab anno 1757. ad 1762.

INFESTANTES.

Cap. I.

Dysenteria.

Levi fluxus dysenterici, id est, mucosi, serosi, bili-
osi, cruenti, albi
(1) nunquam non
terminosi & tenesmodei sæviunt

A 4

in

(1) Sunt dysenterix, quas albas dicunt, quod excretis nulla sanguinis linea-

in Castra æstate , mitescunt autumno , cessant hyeme ; indolem habent morbi plùs minùs acuti inflammatorii , aut inflammatorio-putridi, paucis exceptis, quos nulla , vel levis, vel intermittens (2) comitatur febris.

Qui novit effectus caloris æstivi, scit, ab hoc diffuari humorum fluidius , relinqui in vasis spissius , relictæ hujus massæ principia pedetentim disjungi , & in miscelam acrem alkalino-volatilem resolvi ; scit, diffuari fluidius, tum aucto insensili exhalitu , tum elicitò sudore perfluente cutem

lineamenta insint. *Sennert. Sydenham. Ettmüller. Willis. &c.*

Dysenteria incruenta apud Javanenses. *Observ. nat. curios.*

(2) Vidi hanc tertianam , vel tritæophiam duplicem esse. Dysenteria febricosa, *Werlhof.*

tem, quam idem calor emollit,
laxat, & humoribus insensibili-
ter (1) rarefactis meabilem red-
dit.

A 5

---

(1) Calor 90. graduum in thermo-
metro *Reaumuriano* vix sanguinem
expandit unâ 100.ma parte sui vo-
luminis, atqui in homine vivo ca-
lor sanguinis rarè vel nunquam
40. graduum esse potest, ergo
nequidem $\frac{1}{200}$ sui voluminis parte
rarefcet incalescendo. Jam si
40.^{mus} caloris gradus tam parùm
expandat sanguinem, certè nihil
ferè expandet calor æstate auctus,
cùm multò inferior sit calore fe-
brium acutarum, qui ad 33. cir-
citer gradus ascendit in morbi
vigore. Ergo humorum rarefactio
vix ac ne vix quidem rarefactio est,
neque hæc tactâ arteriâ, potest per-
sentiri, sed innotescere tantum-
modò ex artuum circumferentiâ
scrupulosissimè mensuratâ.

dit. Qui rursus novit, intestinalis cavi impressiones esse ita relativas ad corporis superficiem, ut eò sicciora, strictiora, atque irritabiliora fiant intestina, quò humidior, laxior, & perspirabilior cutis est, (2) is quoque perspectum habet, quid accidat, si excretum cutaneum à ventis, à pluviis, ab aëre manè & serò frigidiusculo, ab atmosphærà subito mutatâ ad intestina re-percutitur. His autem mutationibus repentinè factis, non potest, quin plurimum patiatur miles laborans, itinerans, decumbens, pugnans; præter quæ, si attendatur ad diætæ militaris vitia, ad excultum adeò à bel-

la-

---

(2) *Cutis densitas, alvi Laxitas; cutis raritas, alvi constrictio.* Hipp. epid. 1, 6. sect. 3.

latoribus *Deum ventrem*, conceptu facile erit, cur, quomodo, & quando hocce hominum genus Dysenteriae poenas luat; siquidem, his positis, ponitur concursus plurium, è quibus tanquam è fonte emanat morbi occasio, nempe quid acre intestina irritans, rodens, diducens, plus minus excorians, inflammans, vascula eorum abradens, exedens, lacerans, partim in primis nascens viis, partim derivatum ex secundis, & tertiis ob alterationes in sanguine, lymphâ, bile, mucogastro, pancreatico, intestinali factas.

Quòd ad hujus acris vim & effectum præprimis conferat intemperies Coeli, & quidquid transpirationem turbat, testantur tot dysenterici Zenodochia appellen-

tes pluviosissimo (1) mense Augusto annorum 1757. & 1758. tum & illi, quos anno 1757. suppeditabat legio *de Lövvendahl* urbem Gueldriam obsidens, pluresque hebdomadas circa lacus & paludes degens. Constat idem factis sciscitationibus; memini enim, non paucos respondisse, quòd sub tentoriis madido incubuerint stramini, quòd sudore diffuentes indusium non mutarent, sitim frigidâ deleverint, iter fecerint detritis calceis, quòd sole exusti permearent rivos, & subito refrixerint &c. (2) Non-

---

(1) *Per assiduos imbres morbi magnâ ex parte oriuntur, tum febres longæ, tum alvi fluxiones . . . . intestinorum difficultates.* Hip. sect. III. aph. 16.

(2) Ita certum est, impeditam transpirationem morbo favere, ut noverim plures, qui à refrigeratione
tutos

Nonnunquam verò idem acre potissimum deberi peccantibus cibo, ac potui, & natæ inde cacochyliæ, patet ex dysenteriis feбри putrido-verminosæ junctis, ex saburræ apparatu morbum sæpiùs insigniente, ex ipsissimis ægris, se gulæ indulgisse, & paulò ante morbum dyspepsiam sibi accersivisse, ingenuè confitentibus, instar eorum, quos vidi, gravi morbo liberatos pati tormina, & sanguinem dejicere, ubi

---

tutos se præstando & à morbo tuti erant; his præcipua prophylaxis erat vestium hibernarum tarda, & æstivarum cita mutatio. Cùm Vesaliæ anno 1757. medicinam faciens, singulo mane quinque horas darem Visendis 500. dysentericis, non alio, quàm æqualis perspirationis arcano me factum tectumque servavi.

ubi primùm lautiori utebantur mensâ , & epulis minùs euchymis vescebantur. In ultimo hoc casu morbus ex putridorum classe est , & probè medelam postulat , quam Synochus putris , cuius est Symptoma ; in priori casu genium habet Catarrhosum , id est , hominis dysenterici intestina afficiuntur velut membrana bronchiorum in tussi , aut membrana Schneideriana in Coryzâ. Symptomatum ingressus , progressus , exitus id ferè probant ; tormina , cute madente , minora , & siccescente , majora , dejectiones mucoso-serosæ , orto sudore , cessantes , id persuadent , confirmant. (I)

Qui

(I) Cruentas alvi fluxiones cum affectibus catarrhalibus comparabat.

Frid.

Qui morbum tribuunt efflu-
viis , miasmatis ; aut virus (2)
admittunt dysentericum, velut
stru-

---

*Frid. Hoffman. Vide System. rat.
tom. 4. Part. 3. pag. 557. = est autem
Dysenteria intestinorum Rheuma-
tismus. Cel. Aurelian. pag. 524.*

(2) De Veneno Dysenterico novissi-
mè scripsit *Carol. Strack Med.
Doct. in Universit. Moguntin. Chi-
rurg. Profess. publ.* Si in magnis
caloribus convenit hominum tur-
ba, hujusque putridæ exhalationes
si transeunt in aliorum corpora, id
est, si exhalatæ rursùs inhalantur,
oriri Dysenteriam Vult egregius
Author. Negat, solum hominem
extrà multorum turbampositum,
quem virulentæ exhalationes non
attingunt, posse fieri Dysenteri-
cum. Confer *tentamen med. de
Dysenteriâ pag. 10. 11. 25. 26. &c.*
minùs coarguendus foret laudatus
Strack

strumofum , venereum , vario-
lofum , podagricum &c. Hi quid
sensûs vacuum effutiunt , & ma-
lunt ludi ænigmatis , quàm luci-
dis fulciri rationibus. Ut adstrui
possit tale virus , & incusari ab-
dita causa , seu fufile , & nihil
sonans vocabulum , oportet ,
morbi orientis , & contagiosè
grassantis Phænomena aliter ex-
plicatu ac illustratu impossibilia
esse. Sed rem illi penitiùs consi-
derent

Strack, si theoriam & praxin suam
restrinxisset ad solas Dysenterias,
quas observavit ; sed ille latiùs sese
extendit , nihil non amplectens , &
totius orbis epidemias Dysentericas
suo Systemati adaptans , quasi à
particulari ad universale valeret
consequentia. Non video , cur
eruditorum Diarium de illius li-
bello scribat : *le titre du livre an-
nonce plus qu'il ne contient.*

derent : si æstatis ardor , difflato vehiculo aquoso , principia salina concentret , & talem efficiat crasin, ac diathesin fluidorum , ut abs his perluta stimulentur , crispentur vascula ; si idem ardor , augendo perspirabile , relaxet cutem , siccet alvum, tubámque intestinale reddat solito plus tensam , atque irritabilem ; (1) si recrementum

B   cuta-

---

(1) Nisi abs intestinis humidum revelleretur ad cutim, vasa intestinalia ut cætera corporis vasa laxarentur calore ; illa verò stringuntur suapte, quia tantulum exsiccescunt, aquoso humore ad Peripheriam translato , & intrà circumfusum aërem suscepto. Hic ipse aër quò humidior est, eò minus humidi è corpore volantis in se suscipit, unde pluvioso Cœlo, transpiraturæ materiei pars retrogradi cogitur.

cutaneum sic auctum , mutatâ
atmosphærâ retropulsum, ad in-
testina remigrans , ibi coacerva-
tum laceſſat , vellicet nervea ſta-
minula ; ſi colluvies ingeſtorum
cruda , corrupta , per moram
acrior facta primas vias veluti ro-
dat, adurat , variè lædat ; talia
ſi ſimul & conjunctim eveniant,
num evenient , quin ſenſiles in-
teſtinorum tunicæ ad contractio-
nem inſtigatæ (1) doleant ; quin
hûc raptis humoribus inflentur
vaſcula ; quin tenerioris textûs lo-
ca vulnuſculis hient ; quin liquo-
ri enteretico miſceatur ſtillicidans
ſanguis ; quin creſcat vis conten-
torum

---

(1) Conſtat , non tam à phlogofi,
quàm ab expulſivâ tum inteſtino-
rum , tum muſculorum epigaſtri-
corum contractione excitari tor-
mina.

torum expultrix, quin presso pede sequantur frequentes, cruentatæ, torminosæ dejectiones cum tenesmo, id est, Dysenteria. Nec quid impedit, quo minus malum, tali susceptum modo, instar contagii latè serpat; siquidem morbificum semen, quod in his nasci, illis, postquam velut incubatu delituit, communicari potest, cui rei sufficit, ferri in sanos putrefactiva ægrorum profluvia, quibus introhauistis eorumdem succi jam prædispositi, & in acre vergentes, visceraque jam irritatu facilia, & ad phlogosin prona immediate labefactantur. Nec demùm necesse est effingere, aut somniare peculiare venenum, ut detur ratio Dysenteria potissimum obvia, ubi hominum multitudo est; præterquam enim, quòd non soleat, tot inter corpora non

inveniri unum aut alterum ad morbum proclive, nemo nescit, quàm morbifer, & inquilinii ferax sit aër densis animalium exhalationibus fractus, quantumque atmosphæra minùs pura, humido-calida & inelectrica faveat ortui illiùsce putrido-acris, è quo scaturit morbus, præsertim apud homines, qui sicut militum agmina longis itibus exarserunt; Hâc autem circumstantiâ quòd non indigeat oriturus morbus, docent heu! nimis sæpè Epidemiæ Dysentericæ plura simul oppida longè ab invicem distita, urbescivibus viduatas, & perampla loca, ut ut à paucis habitata, irrumpentes. (1)

Qui

---

(1) Qui scripsêre de Dysenteriis epidemicis, locuti nihil sunt de magnâ ho-

Qui Dysenteriis Febrem temere negant, totâsque Epidemias febre expertes in scenam proferunt, hos vera fax in noscendis & observandis rebus permodicè

B 3

irra-

---

hominum turbâ, de militum agminibus in angustio spatio detentis, tanquam de causâ ad morbi genesis necessariâ. Confer *Fernel. Sydenham. Ramazzin. River. Hoffm. &c.* Dysenteria verminosa ab Augusto ad Novembrim grassans 4^{ta}m. Ruricolarum satis dispersorum partem corripuerat. *Vandermonde Diar mens. Maji. 1757.*

Sub calidissimo Cœlo Ægypti, Arabiæ, Indiæ homines degunt dispersi, ibidem tamen Dysenteria endemia est. Consule *Bont. liber. de hist. nat.*

Anno 1755. idem morbus grassabatur Parisiis, quin verosimile fuerit, illuc venisse mali seminium aliunde ortum. Nec major tunc temporis mul-

irradiat ; Aut enim ægrotorum
pulsus explorant obiter & tem-
pore , quo Apyrexia est ; aut
Dysenteria nomine inconsultò
infig-

---

multitudo habitatorum erat , ac
annis prioribus. Sanè mutationes
Atmosphærae Epidemiam peperere-
rant. In præfata Urbe familiarior
is morbus est advenis , ob aquarum
Sequanæ usum : Londini , Amste-
lodami pariter ægrescunt peregrini
ob aërem , potumque inassuetum.
Orditur ægritudo à Diarrhœa tor-
minosa , quæ mox Dysenterica fit,
sequente tenesmo cum dejectioni-
bus cruentatis , quorum Syndrome
si non genuinè constituat Dysen-
teriam , mehercle definitu aut de-
scriptu difficile erit id genus morbi.
Nemo nescit , in Nosocomio cha-
ritatis Parisino hos alvi fluxus pro
Dysentericis haberi & curari ; quo-
niam autem *Carol. Strack* videt,
illós-

insigniunt quascunque Diarrhœas sanguine hæmorrhoidali tinctas, tum & dejectiones merè stercoreosas, quarum comes colica est,

B 4

for-

---

illósce non proficisci à causâ, quam statuit, concludit, veris Dysenteriiis non adscribendos esse, sic circulum inducit vitiosum isto modo retorquendum; Dysenterix Parisienses à causâ Strackianâ, scilicet ab effluviis hominum calefactorum, & angusto in spatio aggregatorum neutiquam nascuntur, ergo effluvia illa pro universali causa perperam stabiliuntur.

Si præprimis argui deberet densus hominum cœtus, cur epidemia pluriès foret ruri, quàm in populosis Urbibus? vix annus labitur, quo Dysenteria non inficiat quosdam Pagos & Viculos superioris Alsatiæ; & si non epidemicus est hîcce morbus, plures saltem sporadicè dive-

xat

forſan etiam Sanguifluxum ab
 inteſtinorum tenuium hæmorr-
 hagiâ procedentem; Aut planè
 illi neſciunt, quid febris definitè
 ſit; Liquet genuinè doctis, hanc
 eſſe, quoties vires vitales reſpe-
 ctivè ad muſculares voluntati
 ſubditas intenduntur, quo po-
 ſito, ſuberit febris cum pulſu
 ap-

xat. Diſparet verò circà Octobrem,
 uvis ad maturitatem perductis, qua-
 rum acido-dulce unâ cum Atmoſ-
 phærâ jam æqualiùs temperatâ con-
 tra ægritudinem præſidium eſt;
 Parcit morbus magis Aſiatæ Plani-
 tiei, quàm montanis locis, quod
 accidit tum ob radios Solis ad cal-
 cem montium rariores, aëremque
 circà auroram & crepuſculum frigi-
 diorem, tum ob ventos in anguſtis
 vallibus coërcitos, vario collifu
 multiplicatos, cutaneum corticem
 fortiùs afflantes, citiùs ſtringentes.

apparenter naturali , modò extrema corporis prostratio sit, quemadmodùm in Febris quibusdam gravissimis, ut *Epiasis*, *Typhis*, ubi, nec citò, nec crebrò, immò rariùs interdum feriente arteriâ , æger jacet supinus, immobilis, quasi mole obrutus, & membris fractus. Vidi hujusmodi Dysenterias atro notandas carbone, & Symptomatis formidolosas cum pulsu à naturali vix recedente , re ipsâ tamen febrili , quia major erat , quàm esse debuisset ex Mechanicis , habito ad vires musculares respectu; cò scilicet universi corporis debilitas venerat, ut cor sanguinis motui notabiliter augendo impar , saltem par fuerit huic ita sustinendo, ut pulsus , quem languere oportuisset, naturali similis manserit, seu , quod perinde est, vi creverit relativè ad vim musculorum

decrefcentem. (1)

Stabilitâ morbi Ætiologiâ ,
facilè elucescunt indicationes ,
qui-

(1) *Vires Artuum* (musculorum) eò
minores sunt, quò tardiùs rariùsque,
ac quò pauciores vel minores simul
artus moveri possunt.....vires ita-
que cordis sunt in ratione compositâ
ex duplicatâ magnitudinis ac fre-
quentiâ pulsuum, atque simplâ reni-
tentia arteriarum, modò eadem sit
in subsequētibz vasis libertas; adeo-
que virium vitalium ad vires ar-
tuum liberas ratio cognosci potest...
hinc patet cuique Medico, prònum
esse, judicare, num in dato homine,
cujus pulsus sanus, & vires liberas
assuetas novit tum usu, tum analo-
giâ, vis pulsûs sit in majori ratione
ad vires liberas, quàm in statu sano;
quod quidem per approximationem
tantùm possumus exequi, & in his
utî geometrica præcisio non obtineri
potest, ita non necessaria est ad Pra-
xin. Sauvag. class. morb. tom. I.

quibus ad felicissimam curam
quasi manu ducimur, qui-
búsque si ad amissum satisfit,
tam docile & citò medicabile vi-
debitur hocce malum, ut nemo
futurus sit, qui calumniosè inu-
stum ipsi pestis (1) nomen non
ulcisci velit. Collimant hæ indi-
ca-

---

(1) Pestilens morbus est secundum
plures, queis medendi facilitas non-
dum satis comperta est. Si tales sunt
bellicæ res, ut Dysenterix tempesti-
vè occurri possit, certissimum est,
huncce morbum præ multis aliis
minori negotio submotum iri, & in
Nosodochiis numerum Dysenteria
extinctorum (cæteris paribus, &
servatâ proportionem) semper mini-
mum fore; falsóque falsius est, quòd
tot hominum millia id malum suap-
te indole interfecerit, ut vulgò fer-
tur. Urbs Novesium (*Nuys*) anno
1757

cationes in acre *tutò* evacuandum,
& in demulcendum id, quod
evacuari recusat.

Acre

1757. tumulus quidem fuit Dysentericorum plurimis; sed cum primis belli temporibus deessent Medici, non erat, qui miseros illos verâ arte salvaret. Præterea cum iisdem temporibus Dysseldorpii erectus nondum esset locus recipiendis ægrotis aptus, necesse fuit, hos evehi, & trans Rhenum ferri, Novesium venturos cum morbo & per iter & per moram jamjam Lethali.

Anno 1690. citiùs ac feliciùs evaserunt, qui Dysenteriâ, quàm qui Diarrhœâ simplici laborabant. Videfis *Constitut. epid. Ramazzin. pag. 129.*

Quòd plures Dysenterici solo potu calidæ faneſcant, docet *Tissot-avis au peuple sur la santé pag. 233.* quàm fræni patiens sit hic affectus, leges ultrâ.

Acre evacuatur *tutò*, si priùs laxetur strictum, si dometur phlogosis, sin crethismus ita sedetur, ut emeticis atque catharticis locus esse possit, quin irritatio augeatur, quin morbi stimulo & addatur stimulus artis, spasmos, inflammationem, purulentiam, gangrænam fovens, promovens.

Demulcetur acre aquosis, quæ diluunt, eluunt; oleis & mucilaginis, quæ inviscant, obvolvunt; acidis, (1) quæ contrariâ vi enervant. Id quoque
fit

---

(1) Decocta incrassantia, tamarindis, acetis, cremore tartari acidula reddita pulchrè opitulanti, vidi in Dysenteriis putridi genii; nec inde me perculit miratio, propriâ utpotè experienciâ & lectione edoctus, fructuum esu plures à Dysenteriâ præservâtos, aut libe-

fit *tutò* , si non fidas acidis quibuslibet , nisi ubi putredo alkalescens poscit condensantia ; si timeas ab oleis , quando internus ardor & delitescens saburra horum ranciditati favet ; si demùm cautus sis , ne intempestivè demulcendo , stimulum , quo materies morbifica expellitur , citiùs obtundas , sicque excretiones in initio salutares , & optimo naturæ fine institutas aut sistas , aut retardes. Quæ omnia & singula exquisitè ad unguem explanare , non unius horæ , vel
pag-

---

beratos esse. Possunt tamen fructus horæi immaturi , & intempestivè ingesti ciere dyspepsiam fermentosam , unde exsurgit quasi *gas sylvestre* , quod , intestina irritando , Dysenterix occasio fit. *Quenay æçon. animal. tom. 3. pag. 12.*

paginae res foret. En generatim adumbrata, quæ votis cessit, methodus sincera, & simplex, dicata exercitiis, celeriter adjuvandis, sine fastuoso medicaminum apparatu.

Primâ die secetur vena brachii; (1) injiciatur clyisma emolliens ex decocto feminum lini, florum verbasci; detur haustus olei amygdal. dulc. Potus sit ex hordeo & oryzâ, seu ex micâ panis, & cornu cervi usto.

Pro-

---

(1) Qui Dysenteriâ perit, inflammatione & gangrænâ perit. Hæc una ratio (factâ à cæteris abstractione) monet, ut apud plerosque curam adordiamur phlebotomo, cujus solius ope morbum sustulerunt *Amat. Lusitan. River. Botall. Paschol. C. Claud. Sydenh. Boërhaav. &c.*

Proximo mane exhibeatur pulvis hypecacuanhæ à gr. XX. ad XXXX. serò reiterentur clysmā, & haustus oleosus.

Tertio mane præscribendum catharticum ex rhei drachm. i. mann. calabr. Unc. II. electuar. catholic. Unc. semisse. sub noctem sequens pro bipartitâ dosi, posito horæ intervallo.

℞. Decoct. hord. Unc. III.

Syrup. de alth. F.

Ol. amygd. dulc. recent. expr. aa. Unc. I.

laudan. liquid. Sydenh. scrup. ff.

Quarto mane infusum propinetur ex rhabarb. sesqui drachmâ; vesperè rursùs potio paregorica cum laudano, aut pro re natâ diascord. drachm. I. cum aliquot granis Camphoræ.

His paucis non rarò totum quantum auscultat malum, quia
sic

sic diluto, obtuso, correcto, eliminato acri, quod irritabat, sic lubricatis, lenitis, laxatis fibris, quæ irritabantur, necesse est, minui vires *expultrices*, augeri *retentrices*, nomina Veterum à Neotericis præmaturo & iniquo judicio contempta. Verum enim verò si morbus peioris & acrioris sit indolis, aut in leniendo, sopiendoque magis incumbendum est, aut plus laboris in evacuando requiritur. Dolo-
 re, febre, phlogosi stantibus, vel ascendentibus, multiplicari debent clysteres, iisque adjici theriaca, philonium romanum, foveri abdomen oleis camphorâ imprægnatis, (1) augeri dosis
 C lau-

---

(1) Si Dolor in intestinis urgeat, partes sub umbilico calidâ multâ lavare jubet *Hipp. libr. de affect.* Sunt, qui foven-

laudani , & retundi vena pro
symptomatum acutie. Pulsus par-
vus sæpè nil indicat , præter spas-
mos,stricturas & inflammationem
vel præsentem, vel proximè futu-
ram ; unde tantùm abest, ut san-
guinis missionem vetet, ut è con-
tra hanc planè imperet, (2)

Quod

fovendo abdomen , totum se curæ
opus absolvisse , ajunt.

(2) Pulsus parvus videretur, ut venæ-
sectioni , sic & opiatum usus
obstare , nisi quotidiana praxis do-
ceret , arteriam , sumpto laudano,
fortiùs sæpè , liberiùsque ferire. Sic
opii otores hallucinantur , fallaci
credendo pulsui , dùmque ægros
liberare volunt, fugiendo, ut cane
pejus & angue , opiatum , eosdem
in casses & laqueos inducunt. Dy-
sentericus omninò gelidus & pulsu
carens, largâ opii dosi incaluit. Vi-
desis *Ramaz. constit. epid. p. 201,*

Quòd si febris, ac dolor decre-
cant, fluxu Dysenterico persi-
stente, ad hypecacuanham &
rheum redire juvat, & paulò
pòst ad roborantia opiaticis nup-
ta confugere, v. g. ad alteru-
trum ex sequentibus bolis bis
térve in die vorandum

℞. Opii ppt. gr. ss.
Camph. gr. II.
Cort. Kinkin. subtiliss. pulv.
scrup. I.
Confect. de hyacinth. q. s. m.

* *

℞. Rhei torrefact.
Succ. catech. aa. scrup. ss.
Elect. diascord. q. s.

Demùm si febrilis fervor, si
tormina, si orgasmus, si deje-
ctiones, si omnia mansuefiant,
operæ pretium est, subadstrin-
gere, & fractum vi morbi to-
num redintegrare; Decocta cort.

simaroubæ, cascarillæ, quinquina, ligni fantali rubri id præstant, quæ validiora sunt, non quadrant, nisi alvus obstinaciùs fluat, cum manifestâ laxitate, quò in casu cavendum est, ne, viribus retentricibus prorsùs debilitatis, intestina fluxui assuescant.

Hæc ductus viâ, per septimanam solis nutritus jusculis, solet Patiens convalescere, & concessis postea ovis sorbilibus, panatellis, oryzâ, modico vini, in vires resurgere. Qui nonnullos molestat tenesmus, seu assidua desidendi cupiditas, rarò oritur à saucio intestino (propter quod mollia ano indenda forent) communiter debetur recti tunicis à præterlabentis materie proritatione tumefactis; cedit id autem spontè, nec pharmacis, sed meris analeptics opus habet.

Acci-

Accidit interdum, vires testudineo redire gradu, appetitum diù languere, linguam non mundari, ægrum pallescere, & in recidivam niti. Monent hæc, ut, quod ex morbo residuum est, blandè effundatur, rursùs porrecto infuso rhei, sive per dies aliquot in usum tracto sequente.

℞. Rhei elect. scrup. I,
Catech. scrup. ss.
Hypecac. gr. II.
Syrup. de cichor. comp. q. s. m.
f. Bolus mane ac serò deglutendus.

Nullum non curatum novi hisce remediis consultò adhibitis, & si quis periit, huic certè seriùs medicina facta est, postquam malum in incunabulis neglectum altiores jam, & inextirpabiles

radices egerat. (1) Diffiteri tamen haud possum, quòd occubuerit unus aut alter, primis etiam diebus curæ meæ traditus; tenebat autem hunc Dysenteria, ut ajunt, maligna (2) cum inflammatis totis intestinis tenuibus, cum cruciatu torminum immani, extremis frigidis, pulsa depresso, celeri & inæquali, cum dysuriâ, stranguriâ, siti, ardore aphtodeo faucium, raucore vocis

---

(1) Morbo nimis inveterato, vires ad vomendum requisitæ deficiunt, data & repetita tunc temporis emetica non movent vomitum, atque funesti, ne dicam, internecini sunt eventûs.

(2) An talis Dysenteria ab atrâ bile, quam lethalem pronunciat Hippocrates? rara hæc species si *pestilens morbus* audit, nemo repugnat.

cis, singultu (I) leipothymiis, jectigationibus, cum excretorum colore brunneo, foetore cadaveroso, deterrimo &c. quibus conjunctim, vel seorsim praesentibus, semper conclamatum erat, nec ullus evasit, licet mutatio in melius, horis durans, paululum spei addere videretur. His miseris ad quid levaminis ferendum, & vitae horulam protrahendam, nil cognovi aptius, quam sequens cochleatim.

℞. Aqu. menth. unc. IV.
Syrup. fl. tunic. unc. I.
Confect. de Hyacinth.
Cort. peruv. subtiliss. $\widehat{\text{aa}}$.
drachm. I.
Lil. Paracels.
Laud. liq. syd. $\widehat{\text{aa}}$. scrup. I.
Camph. cum duplo nitr.
contrit. gr. VI. m.

C 4 mor-

(I) Si singultus accedat lethale; si angina,

Mortuorum intestinis insunt rubor, livor, nigredo, inflammationis, gangrænæ, sphaceli totidem signa; (1) in vesicâ verò urinariâ acutissimos dolores passâ, nihil morbosî cernere est; quia doluit hæc, non idiopathicè, sed propter inflammata viciniam, (2) propter conjunctas & ani, & vesicæ musculosas fibras, vasâque eandem in utroque originem habentia simul irritata, simul distensa. Apud paucos necrosin refrænare

---

*na, lethale; si difficultas deglutien-
di, mortem imminentem prænuntia.*
Bagliv. prax. med. l. I. p. 73.

(1) Talem intestinorum labem reperire observatores *Bartholin. Barbette. River. Plater. de la Moniere. Lientaud. &c.*

(2) *Ad recti intestini inflammationem stranguria accedit.* Hipp. sect. v. aph. 58.

nare licuit, mediantibus decoctis
rad. serpent. virg. & cort. peruv.
hisce non statim mors, mala ta-
men immedicabilia successere, ut
fluxus lientericus, coeliacus, ana-
sarca, ascites, phtysis pulmonum,
tabes, quæ lentè necabant, spretâ
omni medicinâ excogitabili; nec
enim penes artem erat, tollere
mali causas, quales fuere intesti-
nalis tractûs ariditas, abrasio,
exulceratio, canalium illuc hian-
tium obturationes, glandularum
scirrhi, varii abscessus, exsicca-
tio viscerum, cum humorum eli-
quatione, & pessumdatæ totius
machinæ atoniâ. Hujusmodi
autem calamitosa subsequi, op-
pidò rarum est; nec ultrà duos
ex innumeris ægris vidi, verè leu-
cophlegmaticos fieri, postquàm
alvo per aliquot menses fluente,
eò venit cruoris & feri jactura,
ut exhausto virium penu, vasis

languidè oscillantibus, liquidif-
que debiliter pulsis, tandèmq̃ue
in textu celluloso stagnantibus,
necessariò intumuerit cutis; quam
quidem intumescētiā, sicut &
cæteros morbos secundarios (qui-
bus *Hemiplegia transversa* (1)
annumeratur) adscribere Dyssen-
terico virus intus retento, nec
fatis evacuato, (2) æquè ridicu-
lum foret, ac si dicerem, quem-
dam ex hyperemesi leipothymi-
cum

(1) Paralysis brachii in uno, & pedis
in altero latere. Hanc Dysenteria
succeedentem nusquam observare,
nobis contigit, uti *Philipp. Conrado*,
& *Georg. Kipping*, quorum lege the-
ses *Helmstad.* 31. Febr. 1750.

(2) Confectaria hæc mala, ut & te-
nesmum & stranguriam à virus Dy-
senterici retentione repetit D.
Strack. tentam. med. de Dysent. pag.

cum factum, re ipsâ talem esse, quia non satis vomuit; aut, quod eodem recidit, aliquem purgationibus exinanitum plenitudine laborare, & ulterius purgandum esse, ut sanetur.

Therapeia nostra non eguit *Guill. Pisonis* primo, secundo, & tertio infuso hypecacuanhæ, tribus successivè auroris administrando. Neque ex re fuit, radicem brasiliensem mitigare *methodo Dni Sydobre*, qui hanc suâ spoliabat resinâ; iste enim animi scrupulus quantum boni potest præstare, imminuendo vim hypecacuanhæ irritantem, tan-

---

99. si tenesmus à multo veneno est.... oportet sæpè medicamentum emeticum dare. pag. 90. Idem proponere, non veretur, in difficultate mingendi. pag. 91.

tantum mali parere potest, castrando vim ejus evacuantem; siquidem in multis Dysenteriis plùs putridis, quàm inflammatoriis, plùs chronicis, quàm acutis, etiam satis acriter evacuare convenit, doctis clinicis, (3) qui, ad avellendam hoc in morbo saburram, non foliis sennæ tantum, sed & mercurialibus, mechoacannâ, agarico, aliisque drastice usi sunt. Cæterum mihi persuasum non est, laudatæ radiculae vim inesse specificam; autumo solùm, quòd, aliis emeticis blandiùs agens, aliquantum

---

(3) *Crat. Dioscorid. Sydenh. Boyl. &c.*
 Ait is ultimus, se curâsse Mercurio dulci Dysenterias obstinaciores, & eodem remedio usum esse Chirur- gum, ut arcano adversùs Dysenterias castrenses.

tulū adstringens , tonum impertiens, vasa hiulca claudens, in Dysenteriis, prærogativam mereatur. Crediderim facile , emeticum quaecunque hīc æquē profuturum esse , tū materiem morbi citā ac brevissimā viā eliminando , tum ciendo violentos abdominis concussus , quorum ope 1°. acris colluvies intestinis tenaciter impacta avellitur, & mobilis redditur. 2°. Motus peristalticus debitō citatior turbatur , inhibetur. 3°. Varii viscerum meatus infarctu liberantur , & penetrabiles fiunt. 4°. Musculi omnes contrahuntur , quatiuntur , & noxius humor ab intestinis velut depulsus diaphoresi extruditur ; Quibus de causis ruminans mecum , aliquoties in rebelli diarrhœā propinavi vo-

mitorium (1) citrà saburræ notam, & brevì pòst vomitum observavi dejectiones rariores factas; non igitur remedii emetici qualitas, quæcunque sit illa, sed sanat propriè ipse vomitionis motus; (2) idque tantò verius est, quòd plerumque in memoratis circumstantiis nihil, præter potiunculam emeticam, nihil, quod quantitate, aut qualitate spectabile sit, per os ejiciatur.

Vitrum Antimonii ceratum qui hîc attollunt, tanquam morbi antidoton, sinant me (suff-
ra-

(1) *Galen. Mercat. Zac. Lusitan. Ang. de sala.* ex recentioribus Baro *Wan-Sviet.* aliique eundem in finem vomitiva præscribunt.

(2) *Longo alvi profluvio spontaneus superveniens vomitus morbum solvit.* Hipp. sect. VI. aph. XV.

ragantibus observationibus) hoc deprimere, & flocci facere. Cæteris remediis incassum adhibitis, aliquoties ad ejus usum veneram, sed tam parum frugis inde elicui, ut lubens vellem, exularet hoc sine necessitate fabricatum ens, & è medicaminum catalogo expungeretur. Non arridebit forsitan, id tentatum à me esse, postquam alia nil præstitere; & minime ipsum remedium, sed seior, & præpostera ejus exhibitio arguetur. Esto; verum, si, effectus gratia, ad istud antimoniale debet recurri illico, per rarus ei honos erit; utpotè pauci Medici in morborum principio simile quid compositi periclitabuntur, cum in simpliciortutior cognoscatur salus, & veriora remedia, ut ita dicam, pau-

per-

perrimus quisque cœnet. (1) quamdiu quidem antimonii vitrum liquatâ & ustâ cerâ velut bituminoso glutine oblinitur & involvitur, tamdiu blandâ agit vi, transit ad intestina, quinciat vomitum, leniter tantum stimulat, & crispat; inde est, cur id genus remedii nonnunquam ipsis infantibus absque noxâ porrigi, & non Dysenteriis modò, sed uteri hæmorrhagiis quoque mederi, visum sit. (2) At quid obstat, ne cera illa à ventriculi & intestinorum succis, tum & à loci calore interdum dissolvatur, spiculæ-

---

(1) *Plin. Hist. nat. L. 24. cap. I.*

(2) *Geoffr. mem. de l'acad. 1755. p. 162. Fusius Antimonii cerati præconium lege in Act. med. Edimb. tom. V.*

laque moehlicæ vitri, destructo
tegmine, ita explicentur, ut le-
thaliter irritent, & hypereme-
sin, aut hypercatharsin moveant,
qualis contigisse legitur (1) æg-
roto, cui famulus medicinam
hanc aquæ bullienti infusam
propinârat.

Si quis me culpet, quòd liberalior sim in exhibendis narcoticis, offendit me minùs, quàm experientiam, quæ testatur, opium sacram ægrotantibus esse anchoram. Nec ratio contrà est, quandoquidem opiatICA, non solum relaxandi vi, minuunt impressionem stimuli, sed & vi diaphnoicâ, quod acre morbificum est, ad cribra cutis derivant; unde saluberrimus emergit mador, pace novissimi auctoris,

D

nes-

(1) *Thes. de Dysenteria Dni. Navier,*

(1) nescio, queis iste oculis rem intuitus sit, ut nusquam criticum in hoc morbo sudorem observârit. Nec memini, in Dysenteriiis multum dolorosis (2) & peracutis usquam nocuisse laudare

---

(1) *D. Strack* (vide pag. 72.) vix coetaneum habet, qui neget, Dysentericis sudare, bonum esse. Quot Dysenteriae 7mo. 8vo. aut 9no. die per sudorem terminatae ! Parisiis degens, obvium in plateis habui Collegam, qui, cum tenesmo, colicâ, & dejectionibus cruentis vexaretur, ibat Comœdiam spectaturus; interroganti mihi, cur domo exiret agrotans, dixit, aulam ubi agunt Comœdi, locum suae curationis fore, sudore sibi eliciendo ab hominum densâ collectione; Dictum factum, sudavit, & domum rediit sanus.

(2) Nec quis putet, illasce Dysenterias fuisse symptomaticas. Si quotidie

danum liquidum, ut ut primo morbi nychthemero exhibitum, quidquid obganniant, & clamitent, qui hujus usum, evacuantia præeuntem, asperè increpant, veriti, ne, suppressis opio dejectionibus, (1) venenum intùs, velut

D 2

lut

diè quinquagesiès circitèr dejicitur materies mucosa cum intertextis striis cruentis, cum tenesimo, & torminibus adeò acutis, ut rigescat hypogastrium, & ferociat febris solius ratione doloris, quin alia febrilis causa antecesserit, nunquid primarius & verus morbus *Dysenteria* erit?

(1) Dejectiones illæ nonnunquam sunt maximâ ex parte symptomati-
cæ, seu solius effectus irritationis;
ergo non semper crisin constituunt,
nec idcirco, illis cessantibus, cessabit veneni ejection, ut annuit eruditus D. Strack, pag. 47.

lut anguis sub herbâ, maneat.
Scio autem, opium non modo
non remoram (2) fuisse materiei
morbificæ, sed istius fugam pro-
movisse, intestina priùs spasmis
constricta & occlusa relaxando,
aperiendo, humorique exituro
quasi viam sternendo. Ne hisce-
re quidem audeant, qui contrâ
opium tot blaterant; si cogita-
rent, quoties opii usus locum
habuerit in primis viis, nullam
inflammationem minantibus, &
putridâ saburrâ oppletis, non
mirarentur, ita improvidè & ma-
lesanè porrectum hoc remedium
to.

---

(2) *Narcotica quævis, quòd sint vene-
ni remora, maxime nocent.... hoc
medicina genus hominum plus, quàm
pessima pestis trucidavit. Idem pag.
78. quàm inconsiderata, & vix non
temera criminatio!*

toties infaustò cessisse. Similis
ferè fors & opio, & peruviano
cortici est; ab ineptis utrum-
que præscribitur intempestivè, &
si neutrum votis respondet, mille
statim convitiis proscinditur, cum
non, quod præscriptum est, sed
qui præscripsit, redargui deberet.
Et quemadmodum, si sinistri
quid accedat feбри, protinùs in
culpâ cortex est, crediturque, à
cortice patratum esse, quod fre-
quentiori reditu ipsa patravit feb-
ris; sic solent insonti opio tribui,
qui ipsiusmet morbi, vel cujus-
cunque alterius rei effectus sunt.
Totus ego certus sum, laudani
liquidi panaceâ letho rapuisse me
innumeros, & observatione at-
tigi, quandoque tam promptam
opem ferre cœlestem hanc tinctu-
ram, ut vix ac ne vix quidem
intelligam, esse clinicos posse,
qui alto supercilio, & abjectâ

probissimorum virorum (1) auctoritate, illam improbare auctores sint

---

(1) Laudanum ad XXV. guttas (quæ dos non in omni climate quadrat) octavâ quavis horâ exhibuit Sydenhamus in rebelli malo. *Nec vel minimum incommodi*, inquit, *à tam frequenti narcotici repetitione mihi adhuc videre, contigit.* De Dysent. epid. anni 1669. pag. 112. docet idem, esse Dysentericos, quorum curatio unico laudani usu absolvi-
tur, quin opus sit evacuare.

Quàm egregiè opiatricum usus contulerit Dysentericiis anno 1693. grassantibus, leges apud Ramazzin. pag. 201. *nec forsân affectio est, ait ille, in qua securius & liberaliori dosi exhiberi possit hoc remedium, fractis licet, ac penè attritis viribus.*

Dysentericos plures suo liquore minerali salvavit Frid. Hoffman. Dulce mihi est, meminisse duorum prorsùs deploro-

sint ; multò minùs subscribam
peritissimo Professori Mogunti-
no , qui , spreto opio , totum
curæ opus in emeticis ponit, (1)
quasi nusquam possibile foret ,

D 4 hujus-

---

deploratorum , quos , cùm Cassel-
lis essem , restitui sumptâ ter in die
pilulâ ex opii gr. I. Camph. & croc.
orient. aa gr. III. confect. de hya-
cinth. s. q.

*Dysenteria in Indiis Orientalibus fre-
quentissima exasperatur à mitissimis
purgantibus ; cedit autem tutissimè
extracto croci multum opii in se ha-
benti. Bont. hist. nat. & med. Ind.
orient. libr. 2. cap. 3. & 4.*

*Sanatio (Dysenterix) absolvitur acris
irritantis lenimine ..... pacatione
impetûs per narcotica. Boërhaav.
aph. de cogn. & curand. morb.
p. 131.*

(1) D. Strack quinquies emetico con-
cutit

hujusmodi purgantium irritamento, auctâ intestinalis tubæ phlogosi, & acceleratâ gangrænâ, patientes ad stygem mitti; æquissimum quidem esto, ut ait ipse, salutis cardinem in evacuationibus versari; at præsentibus spasmis, stricturis, doloribus acutissimis cum febre, quis amabo! statim vomitorio fidet?

sanè

cutit ægrum, & interpolatis diebus tincturam rhei præscribit. Confer *pag. 67.* ubi convalescens in recidivam inclinat, sextum emeticum suadet *pag. 69.* si non infelix fuit methodus hæc inclemens, concludo cum illustrissimo de Sauvages, naturam esse optimam medicatricem, cum invitis, quæ à medico objiciuntur, impedimentis, ægrum tamen à morbo liberet. *Class. morb. tom. 4. p. 31.*

fanè hoc in casu vitalis indicatio spectat symptomata, in quorum lenimen & pacationem omnes animi nervos intendere, fas est, priusquam cogitetur de causâ morbi impetuosè expugnandâ. Hominum plus occidissim ego, quàm pulvis pyrius, nisi venæsectiones, clysmata (2) & hâustus paregoricos purgantibus (3) opportunè præmisissim; de his autem ne verbulum quidem pro-

D 5 fert

(2) *Dysenterias profligavi solo sero lactis intus dato, & per clysteres injecto.*
Bagliv. prax. med. l. I. p. 73.

(3) *Liquet demùm . . . . quantâ sit prudentiâ opus medico, daturò purgans in magno dolore illarum partium (intestinarum) quàmque varia remedia & methodus medendi requirantur ad Dysenterias curandas.*
Boërh. aphor. p. 195.

fert præfatus clinicus ; dabátne curam solis ægrotis indigenis , solis Germanis , quorum iners & indolens fibra emeticum , ut ut inconsideratè datum , impunè tolerabat , dum vigiles , & irritabiles Gallos meos haud securò purgare poteram , nisi sopito priùs crethismo ? in cujus quidem crethismi gratiam non semper opus fuit , purgationem differre , & rejicere in crastinam diem ; turgente enim & sui expulsionem urgente humore , statim post missum sanguinem , post injectum clystima vomitorium dedi , nullà habità ratione ad diei horas. Talem nonnunquam esse hunc crethismum , ut sanguini omninò parci possit , non inficias eo ; cùm in Cassellarum nosocomiis mederer anno 1760. plurimos sanavi , nec venam tundi ; morbus scilicet placido & la-

& lanceo quasi pede procedebat, genii erat benignioris, minúsque febrilis, quàm prægresso anno, & tam mite, tam tractabile videbam aliquando malum, ut, omisso emetico, solius cathartici, solius ope rhabarbari funditus tolleretur. Quam ob rem attendatur, velim, non unam omnibus annis medendi rationem esse, modò multum, modò parùm remediorum requiri, nunc magis conferre, quæ simpliciter leniunt, minús quæ evacuant, & vicissim; sicutque epidemia quævis suum ludere scit drama, ita in praxeos theatro multiformem se præstare posse, personæ Medici est.

Ut meliùs pate scat methodi nostræ tuta ac genuina ratio, eloquere ô Vesalia! quæ adhucdùm doles, ac ploras, quos tibi annis 1757. & 1758. morbus hic rapuit cives, cùm in Gallo-
rum

rum Zenodochio vix unum aut alterum militem è medio sustulerit, te teste. Urbis incolæ fato functi, & sepulti numerabantur decem circiter quotidie, dùm miles vix centesimus occubuit, reliquis omnibus sanitati restituti. (1) Nec in Urbe solùm tot strages edidit dirum hoc malum

---

(1) Dicit peritus D. Strack tentam. med. pag. II. se scriptum accepisse anno 1757. quòd Dysenteria Gallorum exercitum depopularetur maxime, & plura hominum millia jugularet. Aut Scriptor candido viro fucum fecit, aut hallucinatus ipse est, omnes tunc temporis emortuos censendo dysenteria occisos. Memorato anno, qui in Wesalienfium nosodochio periëre Dysenterici, erant ad sanatos ut 7. ad 600. quem computum Clariss. Collega D. Deh. jam ante me experiri, lætabatur.

lum, sed & in agris vicinis totas extinxit familias eodem tempore, quo omnes ferè nostrates æquè graviter affecti Parcarum manus eludebant, & vix ullius funus efferebatur. Sors adeò dispar aliine rei debetur, nisi medicinæ perperam factæ apud indigenos, & datis remediis calidis, demulcentium, antiphlogisticorum loco? Westphalici quidam medicatores, nescio, quo seducti, ne dicam infatuati, errore, in Dysenteriâ proscribunt clysteres & venæsectiones, ipsisque agris nationalibus, præconceptâ lamentabili opinione, ab hujusmodi auxiliis horror est. Me quidem non fugit, quòd iisdem practicis, *priùs evacuare, quàm astringere* hâc in affectione, sacrum axioma sit; enim verò aut exhibent hypecacuanham, quin priùs comminuerint
 ereth-

erethismum, irritabilitatem; aut
alvum movent cathartici, quæ
intempestivè adstringunt *in re-
cessu*; reverà (qualiscunque
fuerit febris, caloris, doloris
gradus, incunctanter rhabarba-
ri guttulas, aut pulvillos arripere
illos, vidi; Properant præterea
ad fœtus roborantes, spirituosos,
nervinos, nec expectant symp-
tomatum defervescentiam, ad
præscribendos specioso titulo pul-
veres absorbentes, incrassantes,
stringentes, stomachicos, bezo-
ardicos, ad mixturas sudorife-
ras, alexipharmacas, cordiales,
ad extracta amara, elixiria, an-
tidota, essentiarum omne genus,
vina Mosellana, Burgundiaca,
& constipandi, intestinúmque
velut obturandi gratiâ, pastas
amygdalinas in Bataviâ con-

fectas

fectas. (1) Cùm debilitas ægroto
salutaris foret , toti sunt in con-
servandis viribus , & quasi alvus
flueret à laxitate , aut lævitate ,
religiosè cavent , ne , paulò plùs
laxando , lethalis reddatur atonia ;
opii præparaciones idcirco par-
cissimâ , & scrupulosissimâ por-
rigunt manu ; liquor mineralis
Hoffmanni , & theriaca cœlestis
sunt solum sopiens , quo utuntur
tremuli. Morbo populariter gras-
sante , prophylacticum censent ,
quidquid calefacit viscera ; præ-
dicant vinum meracum , rati ,
hujus utilitatem vix æquari Deo-
rum potentiâ , (2) suadéntque
amicis suis , jejuno ventriculo
pocu-

---

(1) Hospes meus, cùm Wesaliæ essem,
ejusmodi pastas munificè ægrotis
amicis dispensabat.

(2) *Asclep. Plin. hist. nat.*

poculum haurire , & baccas juniperi, zingiber , aut cardamomum masticare manè, antequàm domo exeant. Narrare ex multis unum liceat : vocabar sub finem Octobris anni 1758. in subsidium puellæ, ætatis 24. annorum , quam omni spe exuerat Medicus urbis *Physicus* , formulis suis, per septem dies septies mutatis , laterem lavans ; inter complura cùm chymica , tùm Galenica , quæ præstò erant , pomposè eminebat mixtura sudorifero-cardiaca, multo cinnamomo fatura , de quâ deplorabilis victima, sitiens , calens, sanguinèmq; dejiciens cùm acutissimis torminibus , identidem cochlear hauserat , licèt conquesta fuerit , hocce pharmaco sibi fauces exuri , & dolores torminum exacerbari. Ego , misso modico sanguinis , & in usum tract-

tractis demulcentibus, mucilaginosiis, anodynis remediis, ejulantem ægram, trium spatio dierum, salvam feci. Experiebar hîc pro primâ vice celebratam à recentioribus nonnullis radicem salab, (1) ad drachmas II. in aquæ unciis VI. coctam, addito ad gratiam syrupo cydoniorum; cochleatim id sorptum lenivisse, scio; num æquè lenivisset aliud incrassans, non scio; sed multum discriminis salab, & tragacantham

---

(1) Salab. Salep, orchis persica, species satyrii. unifol. bulbos. duplex, flor. purpur. *Albert. Seba thes. nat. rer. tab. 83.* è radice bulbosâ instar gummi solutâ exsurgit gelatina. Vide bulbarum Orchis præparationem & usum, proposita à Dno. Geoffroy. *Mem. de l'Acad. des Sciences, année 1740.*

tham intercedere , hancque illi
longè posteriorem esse , progres-
sus praxeos, ni fallor, neminem
edocebit.

Tot incolarum Wefaliensium
funera allatam methodum, nost-
ræ è diametro oppositam, eò
minùs eximunt culpâ, eò dam-
nant justius, quòd his ipsis in-
colis, qui periêre, nihil defece-
rit tempore morbi, & non Me-
dicus solùm ad ea, *qua factò opus
sunt, præstò esset, sed & ager, &
ii, quos præsentès esse oportet, &
res externæ ad id probè comparatæ
fuerint, (1) intereà dum nost-
rates milites, qui convaluêre,
iisdem, & aliis requisitis mag-
nâ ex parte destituebantur; nam,
ut sileam abusus in Nosodochiis*
nul-

---

(1) Hipp. sect. I. aph. I.

nullâ Medicorum (1) sollicitudine abolendos, putà ptisanas, jufcula, medicamenta modò inconcinne præparata, modò frigide, modò promiscuè porrecta, modò ex neglectu, aut oblivione prorsùs omiffa, nemo fanè est, cujus commiserationem non moverint infortunatorum duri lætuli, & gracilia stragula, mutua eorundem infectio, corporum vix non nudorum transla-

E 2   tio

---

(1) Notissimum est, quàm strenuò & indefesso labore spectatissimi castrorum Protomedici D. D. P. & R. emendârint, quod cum morborum sanatione minùs rectè congruebat; nihilominùs manent, manebùntque res fatales, à Nosocomiis castris non divellendæ, quæ interdum perturbabunt praxin, & rectissimos Medicorum gressus à vera via deflectent,

tio ad latrinas &c. Conticeo multa alia visu tristia, quæ ærumnosam, & amarulentam reddere praxin, feliciq; ejus eventui obstare videbantur; quàm difficile sit, morbi historiam expiscari ex militibus, iisque medicinam facere, sciunt omnes, qui nôrunt plumbeum & indocile horumce hominum cerebrum, quorum incondita responsa aliquando magis perturbant Medicum, quàm Symptomatum cahos, quorum plures medicamina vi repudiant, cibos sub stragulis reconditos furtim vorant, aut, ad hos sibi concedendos, quod mali gravius est, Medicum celant. Animadverti, non paucos linguam cultello abradere, utos inspecturus deciperer, & à præscribendo cathartico avocarer. Accidit semel, ut mihi caput extorquerem in gratiam explo-
randi

randi doloris , quem moriens amarissimo cum planctu in lumbis (1) perſentiebat ; animâ ad manes profectâ , viderunt famuli , dolentes lumbos caſeo & pani durè incubuiſſe. Subjungi unum debet , quod non rarò in mali cumulum accedit , morboſque militum desperatiores reddit, nempè Nostalgia , (2) ſeu ardens illud , patriam revifendi , deſiderium

E 3

rium

(1) Dolores lumborum intellectu difficiles ſæpè in moribundis obſervare eſt. Vide apud Bonetum *Lumbaginem à renum ſcirrho , à pylori, pancreatis, venæ cavæ induratione; à vermibus renum, ab earundem partium tumore, abſceſſu &c.*

(2) *Maladie du Pays. Nostalgia Nenteri. Noſtomania, Pothopatridalgia Zwingeri*, qui refert carmen, *Helvetiæ amœnitates* exprimens, quod can-

rium, quod miseros homines nocturnis, diurnis agit & angit horis; nec nostrate, nec exotico papavere pacari potest effrænatum & ruptis habenis debacchans hoc malum, demulcentia ex Pharmacopolio eludit omnia, nec est morale ratiocinium, (1) quod hîc opitulari possit; vivaci illo stimulo eousque quatitur anhelans, & languens animus, eousque depascitur suspiriosum cor, & viribus exuitur, ut, quæsitâ diù patriâ

---

canere, interdicebatur sub poenâ capitis; quia milites Helvetos ad deferenda castra incitabat.

- (1) Negligenda tamen moralia minimè sunt; debet erigi ægroti mens, promisso in patriam reditu. Sic Pathematici mali palliatio fiet; non fiet, si infontia viscera multis pharmacis divexas,

patriâ , tandem mors inveniatur. Inde est , quòd observentur occumbere potiùs , quorum nomen militiæ , fortiendo, (1) datum ; quandoquidem hi & patriis laribus , & patrio vomeri assuefacti , invitè armati , coactè exules , non possunt , quin penatibus præ aliis malesaniùs inhient.

Cap. II.

De Diarrhœa multiplici.

Utinam ! instar luis Dysentericæ , sanatu faciles forent cæteri alvi fluxus , quibus miles plectitur , quorùmq; discolor facies , & multimoda origo tam variam expetit therapeiam , ut

E 4 in

---

(1) *Les Miliciens.*

in remediorum selectu aliquandò
vel expertissimus hæsitet. Scit,
qui praxin extremis gustavit la-
biis, quantò magis, qui, hanc
profitendo, consenuit, tot in
implicito, & irretito hoc malo
opus esse combinationibus, tan-
tâ sagacitate, & perspicaciâ, ut
nihil mirum sit, adeò dissenti-
re, qui hâc super re scripsêre,
auctores, & artem, si unquam,
certè hîc subinde aliorum salute,
aliorum interitu exerceri. Non
mens est de Diarrhœis nullius
momenti, ex levi Dyspepsiâ na-
tis, quas, præmissâ catharsi, vel
emesi, facili negotio sistunt re-
media stomachica, vires chylo-
peias restaurantia; nec de illis,
quas simpliciter serosas, vel bilio-
sas vocant; primæ enim absor-
bentibus, subadstringentibus,
lapsum intestinorum tonum eri-
gentibus, secundæ demulcenti-
bus

bus acidulis , acrem & expansam bilem refrænantibus pulchrè cedunt, dummodò exundans (1) serosa, aut biliosa colluvies tempestivè evacuetur; id quod in fluoribus serosis non per vias alvi, & renum solùm, sed & sæpiusculè per cola cutanea fieri, felix sudoriferorum usus non semel docuit; nec denique illas intelligo, quarum Author crethismus est, ubi lenientia, emollientia, hypnotica, clysteres, & venæsectiones omnem absolvunt paginam; prætermitto quoque

E 5

Diarr-

---

(1) A feri effluxu concludi ad feri exundantiam non debet; cùm per feri jacturam possit serum deficere, & corpus exsuccum esse; ergo in serosis Diarrhœis sæpenuerò serum suppeditare, neutiquam hoc evacuationibus detrahere, oportet.

Diarrhœulas fortuitas, ab animi terrore, à suscepto natas frigore, quas saluberrimas (1) esse interdum, & vel spontè, vel morâ in loco calido, vel levissimi ope remedii mox evanescere, videmus. Sermo esto de Diarrhœis peioris multò & obstinacioris generis, & primò quidem, quæ fovetur ab infarctis melsaraicis, & intestinalibus glandulis, quo tetro vitio (nisi expugnetur in incunabulis) sublato profectò nihil difficilius est; infarctu videlicet isto cum alvi fluxu inveterascente, & altè radices figente,

sen-

---

(1) *Unâ die fluere alvum sæpè pro valetudine est, atque etiam pluribus; si febris absit, & intrâ septem dies conquiescat; purgatur enim corpus, & quod intus læsurum erat, utiliter effunditur. Cels. libr. 4. cap. 19.*

sensum sine sensu ita enervatur corpus, ita inhibetur humorum circulus, ut vix præcaveri possit infelicissimus ascites, quo præsentē, parum affluet spei ab aperientibus tonicis (obstructiones enim jam scirrhi sunt) minus à purgantibus hydragogis, quæ quidem evacuant venas, cavum verò, ubi stagnat serum, ab obturatis poris bibulis non amplius resorbibile, minimè evacuant; unde his in ægris repetita catharsis ventrem neutiquam complanat, sed, viscera exsiccando, auget obstructions, &, humorum circulantium molem minuendo, exhaurit vires, sicque tragoediæ finem accelerat. In propatulo hîc est, quantoperè intersit, obstare principiis, ægroti, cui soluta alvus est, habitum ritè oculis dimetiri, explorare abdomen, & tactis obstructionibus, aut (si
tactu

tactu non perceptæ) saltem ratiocinio confirmatis, ocyùs confugere ad aperientia , habitâ tamen cautione , priùs præscribendi laxans rhabarbarinum , aut hypecacuanham , prout casus tulerit. Est autem considerantiâ opus ; non quadrant aperientia indiscriminatim sumpta, nec porrigi feliciter hæc possunt sub formâ liquidâ , præsertim vinosâ , veluti vulgò præscripta vina medicata , quæ moleculis resinosis imbuta summoperè officerent, alvi fluorem sustinendo , ne dicam, augendo ; meliorem herclè sortiuntur effectum sapo albus officin. millepedes , gummi ammoniacum , borax , terra foliata tartari , sal absynthii, cum syrupo è quinque radicibus redacta in massam , cujus drachma bis in die voranda datur. Num huiusmodi bolo efficacior , aut æqui-

æquipollens foret, quod novissimâ
famâ in usu est, extractum cicu-
tæ, (1) disceptandum relinquo
experientiam facturis, & *Storckianæ*

---

(1) Præter Tractatum Clariss. Dni.
Störck cum supplementis, legi me-
retur Dissertatio de cicutâ edita Ar-
gentinæ anno 1763. constitit no-
bis bis, Extracto cicutæ appetitum
frangi, ventriculum infirmari, pro-
duci fluxum alvi à Bradypepsiâ, qua-
propter dubii sumus, utrum in me-
moratis Diarrhœis hoc tutè profit;
quod si longo id usu referet intesti-
nales glandulas, nonne morbum
evacuatorium potest reddere habi-
tualem? videretur consultius esse,
hancce herbam certis includere fini-
bus, & cancro tantum, scrophulis,
paucissimisque aliis morbis conse-
crare; latius extensi & ad tot ægri-
tudinum genera accommodati usus
esse, vix potest, quin benè meritæ
celebritatis suæ quidpiam amittat,

kiana sibi alæ sortem patienter pollicituris. Quòd si infarctæ, ut dictum est, glandulæ universæ stipentur laxitate, quæ ex corporis subtumidi pallore, ex languido pulsu, partium omnium segnitie & indolentiâ facile innotescit, aperire meatus, haud sufficit, oportet & corroborare vasa. In hunc finem aperientibus vulgò dictis tonica junguntur, datâ palmâ martis limaturæ, Cascarillæ, Cinnamomo, nuci moscatae, cortici Winterano &c. Ast evenit nonnunquam, obstructionibus hisce irritatis, stricturæ potius, quàm laxitatis accedere signa, & tum præfatis remediis activis nec Diarrhœam sisti, nec infarctum resolvi, ægrotantem verò dolores colicos pati, & viribus dejici; suadet insignis hæc circumstantia, ut memoratis bolis identidem addatur

datur granum semis opii , vel ut pulvis aperiens diascordii scrup. II. involvatur; quo facto , mollescit venter , intestini erethismus compescitur , & motû diaphoresi , cohibentur dejectiones. Adverte tamen (Lynceis Medico opus oculis) talem aliquoties esse hanc irritabilitatem , ut aperientium usus per tempus abdicari debeat ; dolet nimirum abdomen non à flatuoso , viscido-acri , sed à surdâ phlogosi , ab hærente in obstructis capillaribus cruore ; hic cordatè & cautè , non cunctanter inductus , succurrebam venæsectiunculâ , & laudano liquido , admistis virium gratiâ cardiacis ; posthâc licuit , placatâ dolorificâ tensione , redire ad prima remedia , ad primam causam , ad spissum & obstructum , cujus successiva resolutio alvum tandem raram reddidit

80 *Cap. II. de Diarrhœa multiplici.*

didit. Neque hîc *sinitur Orestes*; fit nempè aliquandò, ut, deop-
pilatis optimè visceribus, ven-
trêque detumescente, & molles-
cente, nihilominùs fluat alvus;
hoc in casu sola culpanda venit
laxitas, longioris morbi pedif-
sequa; quod malum ex priori-
bus necessario fuit fato in sub-
jectis fibræ delicatulæ, ac torpi-
dæ; requirit id autem validissi-
ma roborantia, & quidem styp-
tica; inter hæc alumine, inter
illa cortice peruviano, nihil
efficacius est; vim utriusque, jun-
ctim, vel separatim sumpti, po-
tentissimam, & velut divinam
non semel sum expertus.

Liquet ex dictis hætenùs,
quot scenis se prodat, quàm
anomalâ, & variegatâ ludat lar-
vâ hæc Diarrhœæ species, modò

ad

(1) Si Cœliaca definitur *Fluxus Chylo-*
sus, ens rationis est; si *fluxus ali-*
mentorum semicoctorum, cineri-
tiorum, bile non tinctorum, gradu
tantùm differt à Lienteriâ, quæ si
hominem primariò adoritur, auctas
vires expultrices agnoscit, & irri-
tationi debetur, ut Lienteria ab
aphtis, ab ulcere ventriculi &c.
si alios morbos sequatur, desig-
nat quoque irritationem, sed im-
becillitati junctam; id est, pylori,
valvularum intestinalium, & sphinc-
teris ani laxitas, materie dilutæ
fluxilitas, cum tunicarum morbis la-
befactarum teneritudine, sensibili-
tate, & ad motum peristalticum
proclivitate, ad ejus genesin concur-
runt. In alterutro casu meris ad-
strictivis uti, nefas est. Quoties
eheu! medicamentis hîsce oleum ca-
mino additur, & *fluxus alvi, quem*
consopire animus est, uberius pro-
vocatur!

tericum fluxum referenda , & quotuplici passu contrà id malum iri debeat , ita , ut hîc Medicum , *Orpheum* agere vigilem , sit necesse ; liquet porrò , quàm perfunctoriè , quàm iniquè medicinam faciant , de corio humano ludentes medicastrî illi , nullo ævo excusandi , qui extemplò , quin rem multùm perscrutari graventur , remedia ex adstringentium classe depromunt , non attendentes , an ab alvo laxâ morbus , an à morbo alvus laxa sit , num criticus sit fluor , & institutus optimo naturæ fine , molientis , eliminare , quæ infarciunt , & liberare , quæ infarctû laborant. Utinam sciretur , & lege sanciretur , quòd alvus deciès fluat ab erethismo , & activa sit , intercà dum semel à laxitate fluit , & passiva est !

Pro-

Cap. II. de Diarrhœa multiplici. 83

Propero ad Diarrhœas non minus pertinaces, quas febricula lenta, sitis, & calor concomitantur; in his nocent roborantia, adstringentia, quia calefaciunt, irritant, attenuant; nocent diluentia, temperantia, quia relaxant, debilitant; nocent & incrassantia, quod non raro onerent ventriculum. Quid in hac abstrusâ rerum Metamorphosi agendum? *filo Ariadne*o hîc quoque opus; inquirere incumbit medicamen, quod roborando non accendat, & leniendo non frangat solidorum tonum, quod, humores sicco-acres demulcendo, edulcando, non castrat vires coctrices, & vicissim quod, digestionem emendando, non dissolvat fluidorum compagem. Tale si quid simile inerat naturæ thesauris, ni fallor, est serum lactis pellucidissimum,

84 *Cap. II. de Diarrhœa multiplici.*

cui rosæ rubræ incoquuntur ; simplicius , & in hoc casu convenientius connubium , non existimo , excogitari posse , illudque à nemine consulto aspernatum iri , confido , cùm multotiès hocce , per cyathos epotum , vota nostra explêrit. Paulò plùs roboraturus , æqui bonique consulebam , rosas corticem simaroubræ addere ; quo pacto certius , citiùsque scopum attingere , datum erat. Fieri progressu temporis solet , ut in his fluoribus , febrili æstu stipatis , humores ad dissolutum sulphureo - acre vergant ; dum infeliciter eò ventum est , multum opis fert tinctura rosarum vitriolata , interpolatis horis , ad aliquot uncias hausta ; sed non possum , quin cœlotenùs attollam usum decocti chinæ chinæ acidulati , & aluminati : bulliant nempè in aqua per ho-

Cap. 11. de Diarrhœa multiplici. 85

ræ quadrantem corticis contusi
drachm. V. aluminis rup. drachm.
ſſ. & colaturæ libris II. instillentur
ſpir. vitriol. guttæ XXV. addá-
turque pro lubitu paululum ap-
propriati ſyrupi, datus omni tri-
horio cyathus ineffabilis eſt effi-
cientiæ; hoc opitulante, non
paucos à funeribus erui, nec me-
lioribus armis confodi morbum
poſſe, didici.

Funetiſſimæ omnium ſunt Di-
arrhœæ, quibus contabescunt
milites, jam plures paſſi recidi-
vas; horum vix non deplorato
ſtatu, meherclè ſpes in anguſto
eſt, nec innotuiſſe puto reme-
dium hucusque ſat efficax; om-
nis generis incrassantia, ſtringen-
tia, analeptica, reſtaurantia, ſto-
machica, cardiaca, & quæ
plenis decantant buccis, ſpecifica
vix quid proficiunt. Miſerorum
horumce ſanguis, loturæ carniū

similis , omni spoliatus mucilagine est ; Diarrhœam , leviculâ renascentem occasione , rebellem reddunt viscera , prægressis morbis labefactata , ad chylosin & diacrisin non ampliùs apta , corrigendo morbofo fomiti minimè paria , vim pharmacorum impunè haud sustinentia. Jugi interim liquidorum affluxu intestinales tunicæ laxantur , quasi macerantur ; ductus earum excretorios , velut totidem scaturigines , alluit , quidquid boni in vasis superest ; per laxata , & ducta canaliculorum ostiola transudat (1) humor ruber ; fluxus ,
ut

---

(1) Liquor ruber aortæ intrusus effunditur in ventriculum & intestina ; ergo illa sanguinis transudatio per *diapedesin* , aut per *anastomosin* facta facilè possibilis.

ut ajunt, hepaticus fit; venæ
sensim emunguntur, exinanien-
tur; textus fibrillarum exsuccus
collabitur; quod remanet parum
sanguinis, & lymphæ, brevè effœ-
tum, vappidum hæere incipit in
variis locis; subsequuntur hinc
indè, præsertim in mesenterii
glandulis, oppilationes, topha-
cæ concretiones, diversi pessimi
omnis tumores, non modò
intùs tactui, sed & extùs in fa-
cie, collo, inguinibus, visui se-
sistentes. Atrophîa ita in dies
crescente, & decrefcentibus viri-
bus paulatim circulatio languet,
cessat in extremis; fiunt œdema-
ta à paucò sero superstite; stases
extremorum transcunt ad vasa
majora, ad corporis centrum,
& cor resistentiis victum heu!
morbum cum vita finit. Quo-
niam, abrepto muco papillas ner-
veas obducente, quæ subtùs sunt

88 *Cap. II. de Diarrhœa multiplici.*

tunicæ, irritabiliores fiunt, accidit, apud aliquos intestina postremum erodi, inflammari, exulcerari; qui quatit, & divexat infelicissimos hos ægros dolor, impossibilis dictu est; adeò gemunt ac lamentantur, ut ob acerbissimos cruciatus his miseris, *citò mori, beatum sit.* Nonnulli paucis ante obitum horis loquuntur aliena, cachinnantur, cantitant, dolore scilicet tunc cessante, frigentibus extremis, cum pulsu exiliter unduloso; quod indicat, intestinis, velut cancro prius exesis, jam sphacelum subvenisse.

In desperatis his casibus aërem verberare me, dices, si de curatione verba facio, contrarius consummatissimis in arte viris (1) monentibus, *non licere aggredi*

---

(1) Hipp. Galen. Cels.

curam eorum, qui à morbis victi
sunt; nec oportere deploratos at-
tingere, sed magis recedere. Cùm
verò horum mens tantùm esse
videatur de suapte naturâ de-
ploratis, & immedicabilibus, non
ideò sensus erit, ægros, pronun-
ciato periculo, ad extremum us-
que non juvandos esse, id quod
plurimorum innuit observatio.
(1) Quidquid sit, ego ratione,
experientiâ, & autoritate fultus
in desperatis desperavi nunquam,
nec à radicali morbi medica-
F 6 tione

---

(1) Sape aliquem solers medicorum cu-
ra reliquit,

Nec tamen hic, verâ deficiente,
perit.

Medicus inventus est ad instrumentum
naturæ: tandiù instrumentum natu-
ræ non est ex toto subtrahendum infir-
mo, quandiù natura non succumbit.
D. August.

90 *Cap. II. de Diarrhœa multiplici.*
tione destiti, ægrotum soli prognostico relinquens. Notum itaque esse velim, quòd, in curandis hujusmodi profluviis colliquativis, prosperè successerit lactis Vaccini ebutyrati libra, in qua trium ovorum vitellos misceri, probè dilui, & ferrum candens extingui, curaveram. Quatuor ægri, vix non deleti pullu, spiritum emissuri, usu calido hujusce lactis mirè vivificati, & refocillati sunt, fluoris fonte sensim sine sensu exarescente. Idem observare licuit in quinto conclamato milite, pariter ad vitam revocato; (erat enim minùs fanatio, quàm resuscitatio, seu quid *monstruosum* (1) à naturâ) is au-

---

(1) *Restitui non possunt, naturâ à causâ morbificâ exsuperatâ, nisi accedat aliquid monstruosum à naturâ.*
Averroës.

tem, dum vires *orthostodèn* recuperârat, insultu epileptico correptus decessit. Qui perpendit hoc, perspicit, præfatum medicamen, nutriens, incrassans, detergens, balsamicum, subadstringens, tonicum, niti in indicationes, circâ quas, adæquatè implendas, tota stat ægrorum salus. At dolendum est, perquàm rarò istis lacticiiniis fidi posse; quia vix non semper acescere solent apud tales ægotantes, quorum imbecillis coctio, primæ viæ impuræ, & succi peracres sunt; quapropter illa præscribere reformidabam priùs, quàm æquâ ponderârim lance contraindiantia, & sciscitatus insuper fuerim, num ægotus lac appeteret, num, lacti assuefactus, id facilè ferret, nec ne; quo examine ut ut scrupulosè factò, dubius tamen permansit aliquandò lactis usus; tantum

tùm hinc incitabar, quantùm inde deterrebar; sic fluctuans in bivio, imperabam prædictum lac, infuso foliorum menthæ, aliòve stomachico alteratum.

Veniendum demum est ad alvi fluxus, quos, primo intuitu, curatu facillimos credit Medicus; securo fretus animo adhibet ille evacuantia, mox corroborantia, & omnia remedia indicationibus apparenter respondentia; attamen nihil prodesse, nullam fieri mutationem in melius, videt. In usum properè vocantur alia, non ventriculum modò, & vires coctrices, sed generalem corporis Oeconomiam respicientia; totus est Medicus in corrigendis & solidis, & fluidis; oleum tamen, & operam perdit, vastissima materiæ medicæ promptuaria nil suggerunt, quod juvet; alvus jugiter fluida est

est, intestina exulcerantur, crescit marasmus, & patiens moritur. Frequenter id contingere, nullus mirabitur, cogitans, dari Diarrhœas scorbuticas, venereas, serophulosas, arthriticas, pluresque à retropulsâ scabie, tinea, ichore ulceroso, aliâve materie nocivâ, intestinis per metastasin impactâ. Hujuscemodi morbos symptomaticos, cum sanandi specificis fuissent, lethales reddit causæ obscuritas; latens enim virus afficit solum mesarænum, solas glandulas intestinales, cæterum nihil; urgens sola Diarrhœa militem adducit; quis proinde locus, suspicandi virulentiam, quam sagacissimus nequidem subolfacere potest? Quid movet ad scrutinium principii insoliti in familiarissimo, & quotidiano affectu, in subiecto aliàs incolumi? quod si etiam alvi flu-

xus, qui citò sistendus foret, diù medelam eludat, & trivialis methodi successum frustretur, quid tum? estne mox quæstio agenda de remediis specificis, de oppugnando fomite peculiari, maligno? nunquid priùs in mentem veniet insulsa ægrotantium indoles, de explendâ gulâ magis, quàm de ritè sumendis remediis sollicita? aut aliud quid occasionale, fortuitum? cujus interven-
tu in Zenodochiis simplicissimus, & benignissimus morbus curationem sæpiusculè detrectat. Leves Diarrhœas, neglectâ diætâ, fieri graves, & minimè juvari ægrum, nisi victûs regimen juvet ipsa remedia, quotidie videre contigit; vice versâ, id genus mali fræni impatiens, & pharmacis vix vincibile, animadverti centiès obtemperâsse, dum solâ ex cornu cervi gelatinâ nutriveram
ag-

ægrum , planè interdictis cibis solidioribus , minúsque enchymis , quos infirmus ventriculus , ut ut omni absente febre , & aliquali vigente appetitu , concoquere non poterat.

Veteri Lienteriæ affidet Anasarca in viro , qui vix ac ne vix quidem vivus ad Hanoviense Nosodochium appulit ; curandi labor multiplex , sed inanis est , ne pulsus quidem refocillatur ; cùm ferè asphyctus , & exanimis esset homo , in conspectum prodit tumor inguinis , quem syphiliticum bubonem esse , ex anamnesticis conjicere , in promptu fuit. Propinatur cum solitis cardiacis æthiops mineralis , & ecce , æger postridiè minùs conclamatus esse cœpit. Hæc mutatio , quanquam vix ullius spei , impulit ad præscribendum sublimatum , more Van-Swietenio ,
jus

jus remedii virtus brevè eluxit. Sensim sine sensu subsedit venter, detumuit cutis, & clausa alvus est. Judicatio fiebat urinis, ad quantitatem potûs minimùm sextuplis, ita supputandis ex jugi mictu, quo lassus patiens enixè rogabat me, ut per tempus à præscripto medicamine desisterem. Bubo suppuratus, mundatus, optimâ cicatrice coaluit. Sic æger recreatus è morbo est, & à Lacticiniis vires recepit. (1)

Quæ impræsentiarum de alvi
fluxi-

(1) Novi, quem Diarrhœa ultrà anni spatium tenebat; irritis millenis, Monspelim ille petiit, ubi restitutus est frictionibus mercurialibus à celeberrimo *D. Fizes* suis. Sola mali obstinatio adhibendi Mercurii admonuerat; cæterùm nihil venerei subesse videbatur.

fluxibus , per transennam dicta
sunt de militum febribus hecti-
cis , syphiliticis , strumosis , scor-
buticis , arthriticis , hypochon-
driacis , aliisque speciebus , (1)
quarum procataxis , aut ætio-
G logia

---

(1) Sydenh. Bagliv. Morton. Gaub.
Thom. Simson. Gorter. Musgrav. cu-
piverunt , morbos redigi in classes ,
genera , species , suis singula caracte-
rismis interstincta , ut inde ritè
eruerentur indicationes. Vota ho-
rum probè explet *Nosologia me-
thodica*, anno 1763. tribus tomis
edita , immortale , & nunquam
fatis legendum opus viri , qui ho-
die Theoriæ lumen. *Plures mor-
bos individuos* , inquit pag. 301.
tom. 2. *ratione ordinis , typi , exi-
tus , & symptomatum constantium*
sibi similes esse in quovis genere , non
dubito ; adeoque eorum species descri-
bi , inter magna artis medicæ desi-
derata repono.

logia Medico fatis patefcere vix potest. In gratiam corrigendi sanguinis, & lymphæ, adhibentur apozemata diluentia, attemperantia, refrigerantia, remedia mucilaginosâ, farinacea, lactici-
 nia; seriò studetur tollendis ob-
 structionibus, reparando vaso-
 rum tono, reficiendæ chylosi,
 redintegrandis viscerum muniis;
 sed opera luditur, omni medelæ
 obsistit febricula, gliscit clancu-
 lum hujus fomes, nec extingui-
 tur; miles hecticus squalet in No-
 focomio per integros menses;
 suo lectulo demùm, suo regi-
 mini, suis remediis affuescit cum
 quadam animi blandiente satis-
 factione, & immutabili suâ sorte
 quasi contentus jacet, donec
 atrophîâ consumptus placidè ex-
 piret. Sic *REGUM AMATISSIMO*
 non unus rapitur homo, Medi-
 cis amarè ingementibus, quòd
 con-

Contrà tale infortunium proprio Marte nihil possint, nec penès illorum zelum sit, efficere, ut castrensis praxis minùs ad symptomata convertatur, quàm vulgò solet, & ut religioso morbi cujusvis examini tantum detur temporis, quantum causæ primordialis notio requirit.

Ponamus, febrem phtysicam esse à puris metastasi, qualem recenset Mortonus cap. VIII. de Chirurgo, qui, fistulâ ani spontè cicatrisatâ, illicò dyspnœâ, & tussi corripiebatur; aut qualem alibi legere est de adolescente, qui phtyseos sentiebat symptomata, quoties ulcus cruris siccatur. Hic ad quid pulvilli, & guttulæ? ad quid lac, & balsamum? debet percallere Medicus, fontem mali talem esse, ut non arescat, nisi fistula, vel ulcus

G 2

humef-

humefcat, aut faltem, nifi factus fonticulus excretionem ulcerofam fuppleat. Similiter, fi intus pulfa fcabies pulmone nocet, & tabem parit, incraffantium moleculæ quidem obvolvent, fopient materiem morbofam; non autem locus fanationi erit, nifi fcabies, repetitâ priori viâ, iterum in cute efflorefcat; quod obtinebitur juffu, ut ægrotans fcabiofi indufium, non lotum, gefcet. *Illum rectè curaturum inquiunt, quem primæ origo causæ non fefellerit.* (1) Tametsi verò hujus causæ diagnosis obfcura maneat apud copias, nec in Noſodochiis poſſibile fit, longâ percunctatione principia morboſa quaſi exſcalpere, & in ſingulo individuo ita evolvere res anamneſticas, atque
om-

---

(1) Cels. in præfat, lib. I, pag. 5.

omnes prophases , ut absconditus mali fomes tandem perspicuè comperiatur , non reticendum tamen est , clinicos sæpenumerò ictu oculi deprehendere illud peculiare absconditum , quo sublato tollitur morbus ; nimirum quotidianus usus apud tot ægros ita acuit visum , ut interdum à solo aspectu de therapeiâ edoceamur , & remediis in ægroti habitu perlectis , ad hoc vel illud agendum , quasi instinctu quodam permoveamur. Quid autem sit is instinctus , & quomodo inde fluant fortunatissimæ indicationes , experiri quilibet exercitatus , eloqui nemo potest.

Jam diu scitur , ad quid erudiat corporum præfatis morbis extinctorum observatio anatomica ; hæc verò in arte vix nos sagaciores reddit , nec multum

102 *Cap. II. de Diarrhœa multiplici.*
lucis foeneratur ad rimandas,
cruendas, & velut acu tangen-
das illas causas, quibus reverà
fit morbus; siquidem horrenda
labes in emortuis visceribus cer-
nenda aut morbi, mortisque
effectus potius, quàm causa est,
aut his in circumstantiis *anima*
morbi, cui destruendæ incum-
bere debebat medens, *consistit*
in minimo, quod *cultrum anatomi-*
cum, oculorumque nostrorum
obtutum *eludit*. (1) Lubet ta-
men, aliquot cadavera paucis
perstringere.

Miles è synocho putri conva-
lescens, expletâ gulâ, incidit in
Diarrhœam, hypecacuanhæ, rha-
barbarinis, confortantibus, opia-
ticis, cardiacis immorigeram.
Tri-

---

(1) Bagliv. pag 91.

Tribus post septimanis colliquatus periit. Moriturus adeò dolebat ventre, ut vel leviter tactus altâ voce ejularet; pulsum habebat parvum, celerem, inæqualem, spirabat facilè cum tussi, ut ut ferinâ. Gangrænæ in intestinis æqua sanè suspicio fuit; verùm, aperto abdomine, integerima apparuere viscera, præter ileum, & cœcum, quæ hinc inde rufis maculis perfusa erant. Totus pulmo sphacelo ita foetebat, ut nihil magis.

Alter miles, exantlatâ Dysenterîâ, patitur recidivam, & tandem lienterîâ occumbit. Abdomen patuit horrendum visu; contentæ partes subfuscâ lymphâ, veluti collâ, conglutinabantur; peritonæum putre, ac corruptum erat, epiploë fusum, instar foetidissimi liquaminis, æquè puti-

104 *Cap. 11. de Diarrhœa multiplici.*
dus , & nigricans intestinalis
tubus , hepar scirrhoris con-
cretionibus, multisque abcessu-
lis inquinatum ; amoto sterno ,
conspeximus thoracem , livente
fero oppletum , pulmonem sinist-
rum ad voluminis sui tertiam par-
tem redactum , cystidem demùm
manu dissectoris inopinò ruptam,
quæ pus effundebat , pectoris ca-
vum vix non exsuperans. His
spectatis, reminiscebamur, quòd
ægotus , toto morbi decursu,
molle , ac indolens servârit ab-
domen, quòd sub finem tussierit
multùm , sed liberè spiritum tra-
xerit.

Lusit nos tertius , quem etiam
Diarrhœa colliquativa pereme-
rat. Dissectio nihil oculis subje-
cit , præter scirrhulos aliquot in
mesaræo , & pauciores maculas
scarlatinas in intestinis crassis ;
pul-

pulmo autem undequaque putridus, & cum pleurâ cohærens erat, etiamſi in ægroto nec tuſſis, nec laborioſus antea ſpiritus deprehendi potuerit.

Sciendi cupidi, quouſque extiſpices hallucinaremur, (1) Scalpello ſubdidimus quartum & quintum, quibus, paulò ante obitum, tuſſis fuerat indomita, ſpiratio cita, altâque, abdomen expansum, renitens, ac dolens. In his verò, quam auſpicabamur

G 5   mur

---

(1) Dn. Hales fatetur candidè, ſe hallucinatum eſſe, cùm, poſt inſtituta experimenta, conſpicere voluerit circà res, quas manus & oculi attingebant. Cur ergo mirum, ſi ſemeiotice, & anatome non ſemper edoceant nos, quid in corporis penetrali factum ſit?

106 *Cap. 11. de Diarrhœa multiplici.*
mur, gangrænam tum pulmonum,
tum intestinorum, deteximus.

Commemorata Autopsia, licet, primo oculi ictu, pugnare videatur cum semiologiæ regulis, paululum tamen attendenti nullatenus miranda, nec nova erit; In primo enim cadavere ex rufis intestinorum maculis cognita est sedes inflammationis, ac doloris. Ex pulmonum sphacelo innotuit antecedens in vasis *Russchianis* stasis, qualis esse quidem potest sine notabili pectoris angustia, non sine tussi. In altero cadavere viscera horridè destructa significant, genitum esse sphacelum, quin phlogodea tensio, quin dolor (1) præcesserit, quod
non

---

(1) Cum de vitæ periculo admone-
retur

non rarò accidit ; siquidem necesse est , partes solidas , quas putrefacta liquida jugiter alluunt, alteratum , & corruptum iri solâ maceratione ; scitur prætereà , fluido corrupto , lentâ & quasi surdâ stasi, in canalibus hærente , fieri posse gangrænam citrà fibrarum dolorificam distensionem. repertum in thorace ferum partim exstillârat è vasis emortuis , & quod effusum jam fuerat in homine vivente , satis lacefferat, ad

---

retur cerevisiæ Coctor , respondit, se nullâ corporis parte dolere, neque unquam antea doluisse ; respuit idcirco medicamina , & , quin dolorem senserit , è vitâ migravit. In Cadavere visa sunt omnia viscera corruptissima , puri innatantia , & præ fœtore lustratu impossibilia. *Vide Observ. Schenckii à Graffenberg libr. III. pag. 995.*

ad ciendam tussim, non satis, ad
obstandum pulmonis diastoli; ad-
fuit idcirco tussis, abfuit dyspnœa.
Qui prodiit abscessus, enasceba-
tur clandestinè, nullâ partâ mo-
lestiâ, veluti sæpè fit in visceri-
bus parenchymatis, sensu hebetè,
& obtuso præditis. Sinister pul-
monum lobe mole minutus fuit,
quin ægrè admodum respirârit
patiens, quia sinistrum supple-
bat lobe dexter; sic videmus
nonnunquam phytisicorum pul-
mones magnâ ex parte erodi,
depasce, nec inde spiritum sum-
moperè occludi. Miraremur
(viso tertio corpore) quòd
ægrotus, tam malè affecto pul-
mone, nec tussierit, nec labo-
riosè animam duxerit, nisi lique-
ret, plerisque morientibus mo-
mentaneò fieri pulmonum gan-
grænâ; cùm enim omnes emo-
riamur peripneumonici, id est,
cùm

cùm in agone pulmones infarciuntur sanguine non amplius protruso, quid obstat, quin infarctus iste apud subjecta, quorum putris jam est fluidorum massa, laxusque, & facilè dissolubilis solidorum textus, in gangrænam abeat tam citò, ut cum morte luctanti homini nec sufficiens vis ad tussendum, nec ad anhelandum notabile tempus supersit.

Cap. III.

De

Peripneumonia, & Pleuritide.

NON minùs fluidâ alvo, castris insidiosæ sunt multiplices pectoris inflammationes, in quibus Medici potissimùm desudant circà hyemis initia, si
co.

copiæ seriùs hybernatum eunt ;
 & circà ver , si citiùs ad bel-
 lum consurgunt ; minùs autem
 jugulat ipsa horúmce morborum
 indoles , quàm neglecta in mali
 incunabulis therapeia ; vel enim
 igniculus finitur gliscere , donec
 deflagret , id est , spernitur ma-
 lum , dum ingruit ; tussit , hor-
 ripilat , calet , anhelat miles , (1)
 nec sui curam gerit ; vult saxeus,
 ferreúsque esse , & medelam non
 quærere priùs , quàm symptoma-
 ta

---

(1) Tussis , horripilatio , sensus in-
 terni caloris , levis Dyspnœa cum
 coryza , prostratus appetitus , sunt
 totidem morbi invasuri præludia ,
 quorum incuriam fatentur ipsi ægri ,
 ad ejusmodi levidensia obdurescen-
 tes. Subitò evolvi morbum , &
 velut è cœlo hominem percuti , in
 castris rariùs observatur , nisi pe-
 culiaris subsit epidemia.

ta cogant ; vel talis est rerum bel-
 licarum facies, ut ægrotis præsto
 esse, & ocyùs opitulari nullo
 pacto liceat. Acerbè angor, quo-
 ties memini exercitùs nostri ex
 Hannovera reducis mense Martio
 anni 1758. dùm miles, aëris, &
 itineris injurias diu noctùque pas-
 sus, meherclè non potuit non
 ægrescere. Complures pleuritide,
 aut peripneumoniâ correpti, per
 totum viæ spatium jusculis, phar-
 macis, & ipsissimâ aquâ orbatì,
 Wesaliam attigerunt septimo,
 octavo, nonòve morbi die, cùm
 non ampliùs corpus, sed egressu-
 ra anima medicinam postularet:
 Non expulsa enim, sed magis
 magisque congesta saburra putre-
 fecerat humorum massam, ex
 potulentorum defectu jam suapte
 alkalescentem; redundans sanguis,
 tempestivè non missus, per calo-
 rem, & diluentium inopiam in-
 spis-

spissatus, inflammaverat pulmonem totum, pleuram totam; infarctu exporrecto, laborabant jam & diaphragma, & hepar, & mesenterium. Hic quis *contra torrentem*? stasis erat irresolubilis, atonia insuperabilis; infelicissimos ægros certa manebat gangræna, minùs infelices abscessus, aut scirrhus, ferè omnes vel cita, vel lenta mors.

Qui obstare poterant principiis, & arti sine mora tradi, satis prosperè restituebantur. Ineffabile autem est, quàm perspicaciter, quàm circumspectè, & religiosè hìc clinico agendum sit; siquidem maximè fallaces (1) sunt

---

(1) O quantùm difficile est, curare morbos Pulmonum! ô quantò difficilius, eosdem cognoscere! fallunt vel peritissimos, ac ipsos medicinæ principes. Bagliv. pag. 34.

pectoris morbi, sæpiùs medicinæ illudunt, & vincunt ægrum, cum victa esse symptomata, juratus crederes. *Etsi sis in tuto, noli esse securus.* (1) Nullibi hoc verius est, quàm apud ejusmodi ægrotantes, quos venæsectiuncula aut salvat, aut præcipitat, quosque ferè in vado positos vel minima mutatio è medio tollit.

Curaturo in genere examinanda tria sunt, 1°. num morbus exasperetur febre putridâ, (2) &
H qua-

---

(1) S. Bernard.

(2) Febris putridæ, impuræ signa sunt *pulsus rarò fortis & vehemens, sed sæpè mollis, obscurus, inequalis, inconstantia, & in puris (febribus) non obvia symptomata, narium stille, ephidroses, cardialgia, nausea, vertigines, anxietates, sanguis in patella*

quali, nec ne; num inflammatio sit putredinis symptoma, num non sit; proindeque num in purgantibus, & antisepticis magis, quàm in venæsectionibus ponenda spes.

2°. Num morbus sit nothus, catarrhosis, non autem à *sanguine sincero, inflammato*; idcirco an parcè trahendus sit sanguis, an liberaliter; utrùm, venâ semel bisve pertusâ, statim conveniat pectorale incidens, catharticum revellens, emeticum discutiens lymphaticam stasim.

Utrùm

---

patellâ extractus corio albo destitutus, sero flavo, viridescente dilutus, fœtor corporis, excretionum, color pallidus faciei, spurcities lingue &c.
D. de Sauvag. class. morb. tom. I.
pag. 344.

3°. Utrùm inflammatio (sin-
vera) caracteris sit erysipelatodei,
num phlegmonodei; consequen-
ter an refrigerantia, incrassantia,
condensantia, antiphlogistica
quadrent, num verò ea remedia,
quæ spissum phlegmonodeum,
nec siti, nec tanto ardore stipa-
tum attenuent, & resolvant.

Horumce distinctio viam cu-
rativam aperit, & instar nauticæ
acûs in morbi procellis dirigit
nos, atque edocet, quod esse
debeat genus medicaminum, quæ
species ptisanæ, v. g. an decoctum
leniter attenuans ex radic. gram.
bardan. scorzoner. liquirit. her-
bis veronic. scabios. capill. ven.
&c. an potius incrassans ex radice
alth. ex hordeo, Ficubus, pas-
sulis &c. Utrùm ex borrag. chæ-
refol. lactuc. borrag. variis her-

116 *Cap. III. de Peripneumoniâ,*
bis nitrosis recentibus, addito
oxymelle; & sic de cæteris, quo-
rum nihil reverà tam leviuscu-
lum est, ut lummi non fiat pon-
deris.

Circà venæsectiones in *verâ*
pectoris inflammatione ita me-
diam tenui viam, ut cruorem
nec avarâ, nec prodigâ traxerim
manu. Commune mihi fuit, to-
ties secare venam, quoties, stan-
tibus viribus, orgasmus inflam-
matorius id imperare videbatur;
nec deterrebant me apparentes in
initio sudores, aut Diarrhœæ me-
rè symptomaticæ, neque pul-
sus parvus, impeditus, spasma-
rum, & resistentiarum potius,
quàm debilitatis (1) signum, nec

---

(1) In debilitate ejusmodi apparente,
seu in virium *oppressione*, ut ajunt,
venæsectio cardiacum est, quod ho-
diè vel Tyrones nôrunt.

etiam cruda sputa, ut ut primis diebus copiosa; *sæpius enim orificium à phlebotomo incisum tracheæ vices subire cogitur*, (1) & tantùm abest, ut venæsectio semper sistat expectorationem, ut econtrà sæpenumerò hanc promoveat, quatenùs, minutâ sanguinis mole, ea vasis inducitur laxitas, quæ ad expuitionem requiritur. Neque enim verò expectorationi ita fidi debet, ut hæc pro prognoseos, & curationis normâ statuatur, qualis error non paucos contaminat, fanaticè adhærentes iis, quæ de sputis flavis, biliosis, albis, nigris, candidis, rufis, viridibus, rotundis, glutinosis habent veterum libri, quæque omnia seu de sputorum qualitate, seu de quanti-

H 3

tate

(1) Sydenham, pag. 167.

tate agant, profectò tantam æstimationem non merentur, ut Medici mens illisce seriò infigi possit. Equidem spuerè ægro bonum non est, nisi spuendo faciliùs spiret; nec eidem malum est, non spuerè, nisi in quantum febris ac dyspnœa, cessantibus sputis, crescant; & esto, sit modica, sit copiosa excreatio, quid tum? sæpenumerò aut æquale periculum, aut æqua convalescentiæ spes manet; adeoque qualiscunque expectoratio sit, perinde est, modò in inflammatione, dolore, febre, & respiratione nulla mutatio fiat; falsissimùmque est, ægrotum sanatum iri, quia liberè sputat; sed vice versâ, sputat ille liberè, quia sanabitur, id est, quia febris mitescit, quia circulatio in pulmone liberior, pacatior, vasa laxiora, magis patula, & sputa dilutiora, mobiliaque

que sunt ; sicut & neutiquam ideò moritur æger, quòd non exspuat, sed è contrario, id est, sputa supprimuntur ab ipsis causis, quæ internecinæ sunt, videlicet à summâ virium prostratione, ab infarctu meatuum ad gangrænam tendente. Prætereà cùm motu critico foràs eliminetur id, quod morbum facit, rarissimò evenit, ut pro verâ crisi habere debeamus ejecta sputamina, quæ ipsius morbi, & temporis effectus sunt, & à quibus morbus non est. (1) Dubio itaque errant tramite, qui

H 4

his

---

(1). In Peripneumoniâ crisin præcipuè per sputa fieri, novum quidem non est ; sed solâ hâc crisi solvi morbum, novum est. Sputa illa puriformia, spissâ, inodora, griseo-flava, quæ, finito morbo, interdum per mensem ejiciuntur, non
fumi

his in morbis anacatharsi, tanquam lapidi lydio, adeò credunt, ut accuratè juxta hanc in medendo procedant, illicò mutantes remedia, mutatis sputis. Culpandus autem præ cæteris maximè foret Medicus castrensis (cui, ob visendorum ægrorum multitudinem, rebus ponderosissimis inhærendi, vix tempus est) si *de lanâ caprinâ contenderet*, nimirum si magis intentus ille foret circumstantiis, quæ sputationem, quàm quæ febris morem, & respirationis negotium spectant.

ab-

---

fumi debent pro criticâ evacuatione morbum solvente; id enim quid confectarium est, relaxatis coli pulmonalis vasis excretoriis adscribendum. Roborantibus cedunt hæc sputa, nec est, cur Medicum terreant, & exulcerationem minentur.

absit tamen à me, ut parvi omninò faciam, quæ circà expectorationem observantur; quippè non immemor sum, quantum intersit aliquandò, vias aëreas sputorum materie liberari; nec me fugit, sputa in pectoris morbis, velut excreta alvi in Dysenteriiis, signa esse; id solùm altè inculcatum velim, quòd deletèrium nihil magis in praxi sit, quàm ex metu, ne sputa cessent, optimè indicatam venæsectionem, vel purgationem intermittere, & neglectis remediis essentialibus, in morbi causam directis, vanissima illa, & blandientia bechica succenturiare.

Ut ad mittendum sanguinem revocetur sermo, monendum est, quòd si quinta & sexta venæsectio, harumque ultima in pe-

122 *Cap. III. de Peripneumonia,*
de facta, (1) non levent, rarissimum sit levare à septimâ, ideoque, si altiùs ascendat phlebotomiarum numerus, hunc potissimum ægrotantium damno verti.

---

(1) Ad venam tali secandam non requiritur, ut adsint signa futuræ ad cerebrum metastasis. Brachiali quater, vel quinquies sine fructu incisâ, statim saphenam tundebar, tametsi nec delirium, nec capitis dolor fuerit. Quem inde experiebar mirandum effectum, ratione non assequar, donec caduca minùs sint, quæ de venæsectione revulsivâ, & derivativâ hætenùs statuunt. Quantum cruoris singulâ sectione educi debeat, nemo est, qui determinet; consultum est, exordiri à 10. circiter unciiis, & gradatim postea descendere; petit tamen sæpè symptomatum ratio, ut tertia sanguinis missio secundâ, & secunda amplior primâ sit.

ti. Mirari subit illos, qui cruoris horrendam mittunt quantitatem, habito solius pulsûs, & dyspnœæ respectu, non attendentes ad lusum arteriæ, toties in die suos ictus mutantis, ut inde judicare minùs, quàm conjicere liceat; (1) non cogitantes, pulsationum vim esse in ratione compositâ ex duplicatâ magnitudinis ac frequentiæ conjunctim, seu supputari vim illam ex *ictuum cordis numero, collato cum magnitudine pulsuum*, (2) proindeque

---

(1) Nonne, ob pulsûs fallacem inconstantiam, oporteret imitari artis parentes, qui, morborum febrilium vehementiam ex gradu caloris metiri consueverant? vix ægro-tans erat, cujus nudum pectus Hippocrates non manibus contrectaret, de calore judicaturus.

(2) *Boërhaav. Aph. N° 679.*

que vitalium virium impensam posse cum minori pulsu majorem esse, si frequentia pulsus compensat, quod ex magnitudine deficit; non curantes, inquam, de anamnesticis, de morbi progressu, de imminente, & viribus indigente judicatione, *de symptomatum violentiâ hinc, & de ægroti debilitate inde, ad invicem trutinandis*; quorum examen profectò summi momenti est apud milites, qui, belli laboribus exhausti, sanguinei laticis jacturam non facile ferunt, & inter quos reipsâ major delicatorum, atque infirmorum hominum numerus est, quàm vulgò creditur.

Paucula interjecturus de perspiratione, quam apud hos ægros externi ope caloris proritare, tam religiosum, & sanctum est,
non

non redicam , quod Neoteri-
corum ore tritissimum : nempè
ægrotantes sub stragulis grava-
tos , arctè inclusos, & ab Atmos-
phærâ externâ nimis tutos (1)
pejùs sese habere , quàm qui ab
aëre temperato paulisper afflan-
tur ; annotabo tantùm , quòd
anno 1758. dum in Castello
Wesfa-

---

(1) Febricitantes in stragulis suffossos
cohibere , excrementis squalidos , &
fœtore suffocatos nec novis linteis ,
nec novâ aurâ refocillare , mos in-
terficiendi est , nulli non cognitus ,
qui paulò saniùs de arte judicat.
Homicida hæc praxis , licèt à me-
dicinæ principibus ante medium sæ-
culi confutata , & è Scholis primo-
ribus hodiè ubique gentium expulsa ,
nihilominùs extrà Galliam exerce-
tur adhuc ab aliquot Medicis , quos
nosse tantùm me pudet , quantum
illorum meminisse erubesco.

Wesaliensi medebar, citior salus fuerit Peripneumonicis, qui sub tectis ligneis, (1) vento undique perflatis detinebantur, quam quos tuguriorum (2) densi circumstabant muri. Cujus rei causam fuisse refrigerium, & condensationem, quæ humoribus foris accedebant ventilatione, procul dubio est.

Quando adhibitis venæsectionibus, clysmatis, potu largo calidæ, haustibus alterantibus, laxantibus, evacuantibus, linimentis emollientibus, solventibus, nihil decrescit morbi vis, & natura, aut torpens, aut symptomatum agmine irretita, nullatenus monstrat, quæ teri possit
via,

---

(1) *Les Hangars.*

(2) *Les Casernes.*

via, arripienda potentiora sunt, nimirum vesicantia, quæ cutem erodant, eoque impetum materia, quo pulmo vexatur, evocent; (1) felix horum omen est, ubi sputa desinunt cum languentibus viribus, cum pulsu parvo & inæquali, cum spiritu multum laborioso, pectore velut constricto, & suffocato; ubi symptomaticè fluit alvus, sine magnâ siti, sine ardore, sine dissolutionis notâ; ubi talis inflammatio est, ut non erysipelatodeum acre, sed phlegmonodeum tenax, citrà orgasmum, citrà peculiarem erethismum, oppugnandum venit.

Cognitâ morbi indole *spuriâ*, circâ cantharides tam parum titubo, ut illâscè primis diebus imponâ

---

(1) Cels. de Peripneum.

poni jubeam, de futuro decem post horis levamine persuasissimus; (1) curæ est, ut in Pleuritide loco dolenti applicentur, quia, humore sic foràs citato per brevissimam viam, mox tollitur dolor, moventur costæ liberius, respiratur facilius. In Peripneumoniâ autem malo, emplastrum suprâ furas, aut crura poni, quia sic arte generatur pus, & fiunt velut abscessus critici, quales natura interdum sponte efficit. *In vehementi, & periculosâ inflammatione pulmonum abscessus, qui in crura decumbunt, omnes ad salutem faciunt.* (2) Ubicunque

---

(1) In Nosodochio Wefaliensi annis 1757. & 1758. numerus Pleuritico-
rum, quibus Cantharides poneban-
tur, communiter ad septuaginta sese
extulerat, omnesque, si non *jucun-*
dò, saltem *tutò* & *citò* evadebant.

(2) *Hip. libr. 3. Progn. No. 13.*

Verò locetur hocce topicum , mo-
dò tempestivè & accommodatè ad
causam id fiat , certo certius est ,
nihil hoc penetrantius , nihil effi-
caciùs esse , ad ciendam crisin ,
& ægrum letho rapiendum. Quot
Pleuriticos , vix non naufragos ,
in salutis portu collocârunt can-
tharidum ope *Bagliv. Sydenh.*
Freind. Pringl. aliique ! prior mo-
net , Pleuritides Romæ grassantes
Catarrhosi genii esse ob ventos
australes , Urbem afflare solitos ;
quocircà celebris vir toties laudat
hoc in morbo vesicantia. Freind ,
hâc super re multò contractiùs ,
& abscissiùs loquens , non enu-
cleare gravatur circumstantias ,
quibus vesicatoria ritè competant.
Pringleus videtur audere plus ,
quàm fas est ; sanguine semel ex-
tracto , statim ea admovet , ferè
nullâ tactus religione , neque
solicitus de morbi caractere ;

quin imò suspicans, inflammata intestina esse, medio ventri, hepar esse, dextro hypochondrio illa opponit, & profitetur, sese nullum usquam hâc è praxi ortum incommodum percepisse, id quod (pace expertissimi viri) vix ac ne vix quidem crediderimus. Etenim tametsi Cantharides, excitando ruborem in cute, ad exteriora provocent vim vasorum systalticam, & extùs tendendo, quasi detendant intùs; tametsi, novos spasmos ciendo in superficie, sopire possint, qui in corporis profundo sunt, & oborto extùs dolore vehementiore obscurare dolorem, qui intùs est; (I) nihilominùs easdem stimulandi, accen-

---

(I) *E duobus doloribus simultaneis non in eodem loco obortis vehementior alterum obscurat. Hip, libr. 2. aph. 46.*

accendendi , & dissolvendi vim
minùs loco , cui imponuntur,
quàm universæ corporis œcono-
miæ inferre , inter omnes con-
stat ; (1) unde nos , cùm veræ
I 2 in-

---

(1) Inter omnes quoque constat , à
vesicantibus læpenerò & calo-
rem , & febrim minui , atque à
Sydenhamo hæc remedia , ùt non
calefacientia , ibi admitti , ubi ale-
xipharmaca , ùt commoventia , ig-
nèmq; igni addentia , à sapientissi-
mo viro rejiciuntur. Illustris de
Haen multotiès expertus , febrem
ab epispasticis non modò non irri-
tari , sed placari , persuasum quo-
que habet , minùs ab his inca-
lescere ægros , quàm à vulgò datis
mistris sudoriferis ; verùm ait
idem , *prodesse vesicantia , ubi vis
vitæ debilior est , quàm ut morbum
coquat.* Rat. medend. part. 8.
pag. 168. Unde sequitur , prodesse
illa,

inflammationis ratio esset, circa
 cantharides nunquam non meti-
 culosi, ac dubii hæsimus, æg-
 rúmque, ut ut graviter pericli-
 tantem, ab hoc remedio vindi-
 cavimus, quoties bona quædam
 signa fuere, quæ maximum me-
 tum compensarent spe, & alteru-
 tram infirmi sortem, velut in
 bilance, æquilibrem tenerent;
 hic sanè *patiens morbi tolerantia*
periculosus remediis anteponenda
erat, & qui spernebat scrupulos,
in scrupos incidebat. Quòd si
 autem, progrediente morbo, &
 om-

---

illa, quòd vim vitæ augeant, id
 est, quòd stimulent, & calefaciant;
 manet adeoque in confesso, hæc
 topica absolutè calefacere, etiamsi
 per accidens calorem minuant, vel
 spissum & tenax inflammatorium
 incidendo, vel foris provocando
 humorem, interni caloris causam.

omnibus in pejus ruentibus, ita in lubrico & angusto res esset, ut ægrotus evidenter in mortem inclinârit, licebat cum temeritate quâdam ad vesicatoria recurrere, quantumvis orgasmus & ardor per totum morbi cursum illa contraindicârint; in tanto enim discrimine, *qui secundis aliquando frustrâ curatus est, contrariis restituitur sæpè..... & quos ratio non restituit, temeritas adjuvat.* (1) Sin etiam hoc genus remedii, in extremis indistinctè adhibitum, indubitata quorundam funera accelerârit, quid tum? non remordet conscientia; siquidem physicè certi sumus, ejus ope aliquos velut revixisse; & sanè malimus, ex tribus deploratis duos, horulâ maturiùs,

I 3   cum

---

(1) Cels. in præfat.

cum cantharidibus mori, quàm
sine catharidibus omnes tres in-
interire, licet horâ seriùs.

Solemne est, vesicantium ope-
ram secundare remediis Catapo-
tiis, qualia sunt Kermes minera-
le, ut alterans datum in vehicu-
lo cardiaco, infusum diapnoicum
ex herbis vulnerariis, varia de-
cocta tonico-bechica, quorum
omnium unus finis est. Sed si
patiens non adeò viribus dejici-
tur, & aliqualis timor irritandi
est, oportet inquirere, an re-
media præscribi debeant demul-
centia, & antiphlogistica, quæ
cantharidum stimulos obtundant,
& nascendo ab iis orgasmo ob-
viam eant. Hoc in casu proderit
camphora, dummodò non nimis
dissolvat, ubi in sudorem procli-
vitas est; aliquot hujus grana
cum duplo nitri solebamus ex-
hibe-

hibere omni quadrihorio, addendo, prout libuit, pauxillum pulveris quinquinae. Nec abs re esse videretur, camphoram ipsi emplastro vesicanti admiscere, utpote hæc cum cantharidum particulis sic amalgamata vel nimiam emplastri vim infringere, vel unà cum illis particulis immediate ad sanguinem translata nervorum motus peculiari fragrantia suâ compescere, & tantum boni præstare posset, quantum per os intus suscepta.

Quod attinet simplicissimos illos linctus ex oleo amygdalarum, & syrupis confectos, ad quos statim transitus est, tum & nugivendulas tot receptulas potiuncularum, tabellarum, à rudioribus in oris potius, quàm in pectoris lenocinium præscriptas, ex dictis jam patet, quantum ista

136 *Cap. III. de Peripneumonia,*
fastidiamus, non inscii, inno-
cuis ejusmodi lambitivis, non re-
sed nomine tenùs bechicis, (1)
potissimùm operam ludi, imò
horúmce effectum, si quis est,
nonnunquam ægrotis detrimento
esse, in quantum illud acre, pul-
monem sollicitans, debito citiùs
inviscari, & tussis, ad expectora-
tio-

---

(1) Non planè negaverimus, simpli-
ces illos linctus fieri posse parum-
per bechicos, cùm inspiratus aër
quasdam oleosas moleculas ab his
in ore volutatis abripiat, & intrà
laryngem vehat. Idcirco id genus
remediorum, si non ut prorsus
inutile, saltem ut supervacaneum
quid, ejicimus ex Nosocomiis, ubi
veriora bechica, si relaxandum,
sunt aquosa calida largiter epota,
& venæsectiones; si roborandum,
atque stimulandum, sunt cardiaca,
& vesicatoria.

tionem necessariò instituta , in-
tempestivè sisti potest. Aliter sen-
timus de eclegmatis magis com-
positis, in solvendi, attenuandi,
& laxandi gratiam datis, ex man-
nâ, oleo, syrupo, oxymelle scilli-
tico, sapone &c. , additis interdum
Kermes minerali, & tartaro sti-
biato, quorum miscela sputatio-
nem, sudorem, mictum, excre-
ta alvi aptissimè movet. Nec ani-
mus est improbare looch, aut
julepos, quibus adjicitur lauda-
num liquidum; quippè non ra-
rò, cò omnis dirigendus labor
est, ut somnus concilietur; sic si
delirium phreniticum subsit cum
insigni orgasmo, & cutis urat,
si sicca & ferox tussis cum con-
cussu pectoris violentiore, pro-
fectò nihil requie salutaris est,
nihil, somno magis, cuti inducit
mollitiem, & circulum in pul-
mone juvat. Abusitatissimo sper-

mate ceti penitus abstinere, optimum factum foret; est enim sæpè subrancidum, semper nauseosum, succo gastrico non dissolvitur, gravat ventriculum, proindeque diaphragma, & pectus minus benè afficiendo, improsperè cedit, nec non tussim *stomachalem* ciet. Ad rem multò accommodatiora sunt gummi arabicum, tragacantha, aliæque, quibus vel incrassandi, & leniendi, vel solvendi, & incidendi virtus inesse poterit.

Accidit nonnunquam, ab his pectoris morbis acidula exigi, cum scilicet liquores ad alkali putrefactivum vergant; videre id est in inflammationibus erysipelatosi, & illis, quæ synochi putris soboles sunt. Hic acidis nihil amicis pectori est; cum enim tussim excitet sanguis acer rarefactus, &
nimis

nimis calidus, tenera pulmonum capillamenta offendens, sequitur, tussim domari à potu acidulo, qui condensat, qui refrigerat, qui motus humorum intestinos pacat, qui fauces urentes blandè humectat, & emollit. Seligebamus verò acida leniora, ne adstrictio fieret, qualia sunt oxy-cratum mellitum, limonata, decoctum hordei spiritu nitri dulci prægans, dilutum tamarindina-ceum, serum lactis multo cre-more tartari factum.

Longius foret dicere, quâ ratione in suppuratum eat inflammatio, sive ex pulmonum, sive ex costarum parte: quomodò hoc noscatur fieri ex febris diurnitate, & advenientibus demùm horroribus anomalis, ac sudatiunculis, cum symptomatum remissione, nullâ præviâ
crisi:

crisi : quomodò id liqueat factum jam esse ex febris recrudescentiâ, & persistente spiritu difficili, ex nocturnis sudoribus, genis rubris, oculis cavis, ex appetitu redeunte, quin redeant vires : puris an exspuitio sit, an retentio in pulmone, aut inclusio in thorace, natâ vomica, vel nato empyemate : quæ tandem in secundariis his malis sit indicatio curativa, & quod opus, quis labor, talia curandi in Zenodochiis, tum ob aërem ægrorum coactione infectum, tum ob repentinas mutationes loci, & complura alia, quæ praxin circumveniunt, incommoda : longius, inquam, & intolerantius foret hæc repetere, quæ nemo non condidit. Addemus duntaxat, quod cavendum sit Medico, ne, si apud aliquot Peripneumonicos, de quibus planè conclamatum erat

erat, fiat inexpectata mutatio in melius (1) ope vesicantium, cardiacorum, antisepticorum, ne ille protinus spem concipiat, multo minus ægrotantem suum, abacto periculo, salvum clamet; hinc enim *qui vitant Charybdim, in Scyllam incidunt*, & quos non gangræna statim, hos deinceps pus occidit, paucissimis exceptis.

In curandis his affectionibus quo pede itum sit à Westphalicis, non credit, nisi qui oculis viderit. Petebar consilium daturus aliquot Viris in agone detentis, quo-

---

(1) *His, quæ non ex ratione levant, non oportet fidere.... plurima enim talia stabilia non sunt, neque multum durare, ac permanere consueverunt. Hip. libr. I. epid. sect. 2. aph. 27.*

quorum pleuro-peripneumonicus annos 24. circiter natus erat. Morbus octo excurrebat dies, & ad ultima jam ventum esse, testabantur pulsus exilis, ac celer, spiratio cita, & convulsiva, abdomen expansum, suppressa sputa, genæ rubro-livida, oculi fixi, manus fimbrias diducentes, rhonchus &c. interroganti, quibus armis pugnatum fuerit contra morbum, dicebatur mihi, bis sectam fuisse venam, dolens latus diligenter fotum esse spiritu vini camphorato, decoctum graminis, liquiritiæ, & passularum potasse ægrum, clysmata verò nulla, nulla evacuantia usui fuisse. Mox monstrabatur supra mensulam mixtura Diaphoretica, & eclegma *incisivo-incrassans*: alterutrius duo cochlearia æger in horas hauserat; obtulerunt deinde pultamen ex vino & farinâ
con-

conflatum, cujus identidem buccæ, me præfente, forbebatur, unâ cum ampullâ vino rhenano plenâ, quam moriens repetitis haustulis ficcare debuit, sic enim non timor erat, ne merâ aquâ, merisque jusculis submersæ interirent vires. His perspectis, affinibus, qui convenerant multâ delusi spe, consolatorius dixi, quòd ægrotus ultimum traheret spiritum, nihilque in arte esset remedii, nec quid in me consilii. Ne tamen otiosus viderer, præscripsi duo grana tartari emetici, in aquâ florum naphæ forbenda, jussique, ut extemplò ponerentur vesicatoria, & paucis post horis pater noster animam reddidit.

Quid de administrata hoc in casu Therapeia censendum sit, nemo nescit, qui vel medicinæ limina salutavit; absit tamen à me
dis-

144 *Cap. III. de Peripneum. & Pleurit.*
discendi cupido, ut aliorum ar-
tem nimis acriter reprehendam;
mutatio Climatum mutat rerum
effectus, mutat morbos, & me-
delam; differunt (1) pro naturâ
locorum genera medicinae, & aliud
est opus Romæ, aliud in Ægypto;
aliud in Gallia, aliud in Germa-
niâ. Interim si Celsi ore id lo-
quar, obsequiosi, & indulgentis
adeò animi non sum, ut Assen-
forem me habeat Baglivus, qui,
cùm unicuique Regioni sua sit me-
dicina, sua methodus, neminem
damnat, nemini medicinam suam
indigenam in usum revocandam
dissuadet.

---

(1) *Cels. in præfat.*

Cap.

Cap. IV.

De

Febre Malignâ.

CAstra infici febribus, quas
ob complicati morbi sævi-
tiam perperam malignas (1) vo-
cant, non rarum est; ferè rarius
autem est, tales morbos suapte
naturâ existere, quàm tales fieri
ab ipsissimâ medicatione, quæ,
remediis contrariis, aut nimis
symptomata irritando, nedùm
compescendo, leve malum in gra-
vius vertit. Quanquam id acci-
dere soleat Chirurgis, queis feb-
ricitantium curam committere, in-
K ter-

---

(1) *Hoc imaginarium malignitatis no-
men imperitia Medicorum peperit,
petulantia vulgi fovet, Bagl. pag. 51.*

terdum tristis necessitas est, fateri tamen cogor, hoc errore immunes non esse Medicos propter inscrutabiles naturæ fines, quorum Labyrinthus nonnunquam Viros in praxi peritissimos ludificat, & in ancipiti ponit. *Quæ medendi causa reperta sunt, nonnunquam in pejus aliquibus vertunt; neque id evitare humana imbecillitas in tantâ varietate corporum potest.* (1) Illi verò Medici, illi potissimum hinc in culpam incidunt, qui præcipiti nimis animo medicinam faciunt, plus æquo timidi, ne remediorum remorâ, & concessis quasi induciis, morbo invalescendi tempus detur, neque memores eò felicioris, quò patientioris Sydenhami, (2) qui

---

(1) Cels. de indicat. mortis pag. 57.

(2) *Modò ne plus satis properemus, quâ*

qui perinde faciens, ac si specularetur, ægris suis primùm visis nil præter ptisanam aut clysterem præscribebat, donec morbi indolem probiùs callens potuerit securò ad efficaciora confugere, & uti veris remediis *ex causâ, non ex conjecturâ assumptis.* (1) Quemadmodùm, ut Plinii voces praxi medicæ adnectam, *non minùs interdum oratorium est tacere, quàm dicere,* (2) sic aliquandò non minùs curativum est, abjicere, quàm capessere remedia, *optimâque medicina est, nullâ medicinâ uti.* (3) fieri potest

K 2

---

quâ quidem festinatione nihil ego quidquam exitius esse autumo, nec re ullâ aliâ febricitantium plus vitâ spoliari. Sydenh. Anacephal. pag. 158.

(1) Plin. hist. nat. lib. 22. cap. 24.

(2) Plin. jun. lib. 7. pag. 126.

(3) Cels.

test, & reverà fit, ut, quò avidius curaturi, eò celerius necaturi simus; qui nimio plus solliciti contrà morbos sese pharmacis armant, nesciunt, quoties natura vincat sola, (I) quoties occumbat medicaminibus stipata. *Sin occasio præceps est*, recordari oportet, à *difficili judicio* offuscarì ita posse res faciendas, ut consultius multò sit, primo saltem die deliberabundum spectatorem agere, quàm immatura medicamina

---

(I) Apud milites, quorum plerique ætate florent, non mirum est, si interdum *doctâ plus valet arte malum*, atque natura proprio Marte satis potest, ut aliquando mutatio in melius, sponte & sine medicaminum adminiculo adventura, patienter fit expectanda.

Arætaus, Medico per tempus recedente, multos morbos sanari asserit.

mina hæsitanter præstitueret. Nec enim vestigio temporis sciri potest, quali potissimum evacuatione natura egeat; (1) nec statim credi potest venis fortè celerioribus, fallacissimæ rei, nec calori aquè fallaci. (2)

Ut autem patefcat, quo pacto benigna, & simplex ægrotatio arte exacerbetur, & periculis irretiatur, exemplo sit miles laborans, viribus qualicunque modo fractis. Conqueritur is de dolore gravativo, de calore, de agrypnâ. Quid fit? manus admoveatur carpo, tangitur pulsus febrilis, mittitur sanguis. Paulò post crescunt mala, & cùm perftet vis

K 3 pul-

---

(1) Aſclepiad. lib. juxtà exempl. in Austr. pag. 14.

(2) Cels. lib. 3. cap. 6.

pulsûs, iterum mittitur, qui fini debuisse, sanguis. Quid tum? pergunt omnia ingravescere, virium penus exhauritur planè, colabuntur vasa, augentur stases, arteria deficit, æger exinanitus anhelat, fatiscit. Id præsertim observare est in ærumnosis illis febribus, Carcerum & Nosodochiorum propriis; (1) qui hinc venam secant, extenuant pulsum, accient delirium; in febribus quoque *nervosis* Huxamii, si ratione pulsantis arteriæ instituitur phlebotomia, intereà dum refocillandum est, exaggeratur morbus, vires vitales concidunt, fit mors convulsiva. Vidi ego implacabili narium hæmorrhagiæ succedere syncopen, & postridiè accendi febrem cum plenissimo pulsu

---

(1) *Fievres de prison, fievres d'hospital.*

fu; condensatis fluidis, & pacato nervorum motu, mox convaleuit patiens, qui 36. annorum erat. Si ad pulsûs normam phlebotomâssem, si sanguinis rivulos, quibus flamma febrilis, ut ita dicam, extinguere debuit, suffulâssem, quid misero homini jamjam exsanguis contigisset?

Alter miles circa præcordia surdè dolet, & animo linquitur; pulsus depressus delitescit, & quasi altè submersus est; in ventre borborygmi sunt, amarescit os, lingua interim madet, ac rubet, deest sitis, nec adeò urit calor, sicca tamen & aspera cutis est. Medicus præsentem saburram, & vires *oppressas* se veluti acu tetigisse hallucinans, extemplò dat vomitorium, ut si morbus foret *syncopalis*, *repletionalis* Foresti. Ægrotus multum bilis ejicit ma-

ne, & omnia inflammantur serò, exacerbatio summa est, dolor, antea levis, fit acutissimus, nihil assumi jam potest, quin rejiciatur ore. Cur? deprimebatur pulsus à spasmis; dolor surdus, seu molesta illa sensatio nascebatur à phlogosi; non stimulo, sed fræno opus erat. Tot malorum satellitium accersivit irritatio ab emetico facta.

Patitur alius dolorem lateris punctorium cum pulsu molli, ac crebro; bis phlebotomatur, mannae unciis duâbus cum grano tartari stib. expurgatur; Mox minor dolor, respiratio expeditior, mollior atque planior venter est; meliores omninò res videntur, sic factis evacuationibus; sed prope diem exacuuntur & febris & dolor; tunditur vena tertio; Mane ægrotans obscure delirat, surgit,
in-

induit vestes , sanum se credit , non dolet , non tussit , pulsum habet ferè naturalem , linguam minùs sordidam ; vespere agitur furore , convulsionibus , & paucis post horis phreniticus , aut paraphreniticus decedit. (1) Novi Medicos , quibus id infortunii accidit. Ecquis putaret , ex granulò stibii pendere aliquoties hominis interitum , non interituri , si omissâ purgatione , venæsectio quarta è brachio , & quinta è pede fieret , si clysmata , & solum paregorica darentur.

Tertius , cui delicatula consti-

K 5

tu-

(1) Docet Author Prorrheticorum , quòd , si *dolor lateris pleuritico sine ratione sufficiente evanescat , delirium & mors præsto sint.* Ibidem libr. 2. text. 17. quòd *perniciosa sine ratione levantia mortem indicent.*

tutio, fibra tenera, & exilis est, febricitat parum, & derepentè insultu hypochondriaco correptus videtur periclitari; frigent enim extrema, arteriæ vix feriunt, anxius & suspiriosus æger in lecto se volutat: Ponuntur cantharides, injiciuntur irritantia ori & ano; Quid inde? disparet cordis deliquium, sed subreptitat tacita inflammatio visceris nobilis, algorem excipit ardor, anxietatem phrenitis, fit vel *leipyria*, vel *causus*. En rursus mala ab irritatione! nonne similes *leipothymia*, aut febres in initio syncopales, algidæ, ab ipsius cordis spasmone natæ, in lethalem asphyxiam converti possunt? quâ ratione? præscribendo stimulus cardiacum, cùm ipsissimum opium, aliudve antispasmodicum relaxans, cujuscunque tituli sit, quadraret; quippe cùm præternaturalis systoles

les videatur morbum facere, relaxandi, non ad ulteriorem contractionem instigandi cordis thalami sunt. Quòd si quis inde colligat, & concludat, præscribendum aliquoties esse opium in Asphyxiâ spasmodicâ, qualis v. g. à pathemate animi fit, respondeo, negare me non posse consequentiam; id tamen mihi met non arrogo, ut hocce in casu opium suadere alicui velim; quærere tantummodò licebit, num Medicum non maneat aliqualis conscientiae scrupulus, si ejusmodi asphyxiam, exhaustis omnibus spirituosis stimulantibus, finiat mors? in Syncope hysterica si mittitur sanguis, qui nequidem micabat pulsus, resipiscit, & vis vitalis revertitur idcirco, quòd, minutâ sic sanguinis mole, minuantur resistentiae; Cur, si opium datur, non perinde re-

ver-

vertetur vis vitalis ? relaxatis enim per opium canalibus, etiam minuuntur resistentiæ.

Quantum immanis torquet Gastrodynia ; in levaminis gratiam sine morâ propinas demulcentia oleosa, (1) carminativa, narcotica

(1) Oleosa illa ut plurimum malè sapiunt, & moto fastidio ad vomendum cogunt. Evenit tunc aliquando, contrâ spem & voluntatem Medici, ut ægrotus acerrimas materies vomitu egerat, & sic dolore liberetur per naturæ motum, cui tum medicaminum actio, tum Medici intentio adversabatur. Quoties ita visum est, suscitari vomitionem ipso tempore, quo omnes motus sopitos, omnes evacuationes cohibitas credebat Medicus, præscripto contrâ spasmos & dolores laudano liquido, aut liquore

tica ; operosè nihil agis. Expiscaris doloris causam , sed multùm abest , ut ex duro , & hebetes ægroti cerebro discas , ab acri, à porraceâ , & æruginosâ bile dolorem esse , ab eâdem bile prodiiſſe febrem *cardiacam* (1) *syn- copalem humorosam*. (2) retinetur hæc bilis , intestina circumerrans parit malorum iliadem , tenditur abdomen , alvus pertinaciter clausa recusat Clyſteres , afficiuntur partes vicinæ , patitur vesica , fit ischuria cum singultu , cum convulsionibus , pulsus intermittit , interit.

Ac-

---

quore anodyno Hoffmanni cum oleo amygdalarum dulcium ? ô felices ægri , quos sapiens natura sic artis errori furripit !

(1) Torti pag. 187.

(2) Avicen. lib. 4. pag. 53.

Accedit quintus Medicum ; dum morbus recedit , & jamjam in decremento est , ita tamen , ut acuties Symptomatum adhuc urgere videatur. Quia latet morbi cursus , latet quoque , an , habitâ præcedentium ratione , res sit peior , meliôrne. Tumultuariè imperantur medicamina , strenuè pugnatur , interibi dum quiescendum est ; sic disturbantur spontanei nifus , medicatrix (1) natura
fisti-

---

(4) Medicatrix natura erit *Necatrix* ; ubi optimo ex fine utitur medio lethali ; Sic e. g. superveniens plethorico febris , instrumentum est , à naturâ vincendæ cruoris moli adhibitum ; si febris inflammat viscera , quid hoc instrumento deterius ? pungitur tendo : quot motus , quot spasmos , qualem febrem ciet natura , ut , quod pungit , amoveat , quod dolet

sistitur quasi in medio viæ ; omnibus susque deque conversis , quod erat exiturum , remigrat , caput exerunt nova symptomata , quæ in dies latiùs manant , quorûmque auctor Medicus, non morbus.

Sextus febre putrido-phlogistica affectus ipso , quo morbus judicandus est , die Nosodochium petit ; Vigent Symptomata , & quoniam instans Crisis non præscitur , nec præscitu possibilis est , affatim ingurgitantur aquosa,

---

dolet , sanet ! his motibus , his conatibus salutari exertis fine , quid vitæ magis insidiosum ? licet igitur dimidiæ morborum parti natura medeatur sola (id quod ægros suo Medico minùs fidos debet consolari) attamen aliquandò ipsa natura officiosissime occidit.

fa, (1) & detrahitur cruor, aut celebratur catharsis methodo heul nimis triviali. Quid inde? *quò magis jam processit methodus certa naturæ, eò minùs tolerat interturbari*; (2) iterum pessumit omnis ordo, *motus superstescurationi opportunior* reprimitur, evacuatio hæc futura aut aliò divertitur, aut nullibi fit; intùs manet morbificum, diadoche mutatur in metastasin, si non resolutio, saltem suppuratio inhibetur, sternitur via sphacelo; Quot & quanta mala, nonnunquam eheu obvia vel Medicorum emeritissimo! nec enim semper qui
lib-

---

(1) *Potandum, lavandum, refrigerandum est, statim clamitant, inscii, febrem cum pessimis ægri rebus sic mergi posse.*

(2) Stahl, *Casual. min.* pag. 373.

libris impalluit, ut jam diximus, & ad ægrotantium lectulos confenuit, ab hujusmodi errore usquequaque tutus erit; siquidem quæ de crisibus prævidendis habent Hippocrates, Galenus, quæque hâc super re effusiùs scribit Prosper Alpinus, secura adeò non sunt, ut quis de crumenâ suâ securior esse non velit; quot fiunt crises sine præludiis! quot crises fiunt vario modo, præludentibus signis eodem modo! multis simul ægrotantibus sudor est, multis simul diarrhœa, simul sanguinis è naribus effluxus, & in singulis tamen ante hæc quid aliud observatum est. Sed esto, instet, præsciatur crisis, ecquid sequetur? sæpè paris evacuationis dispar eventus est, & aliquando post evacuationem, quam salutarem dixeris, mors in foribus est, quia motu critico extincta

L

jacet

jacet natura. Hoc sanè circà acutorum terminationem certum est, quòd incerta (1) sint plurima, nec cum aliquibus vereretur dicere, sub eo saltem respectu artem, alioqui nitidissimam, paulisper conjecturalem & vaticinationi ferè similem esse; illàmque rectiùs curaturum, qui suis conjecturis, è prævio ratiocinio quidem depromptis, minùs fallitur. (2)

Septimo militi madescit cutis,
nec

(1) *Morborum acutorum non in totum certa sunt prænunciationes neque salutis, neque mortis. Hip. sect. II. aph. XIX. veracius nihil continent divi senis Opera.*

(2) *In hoc morbo, ut in aliis multis, quorum Theoria obscurissima est, qui solertiùs conjectat, feliciùs curat; qui de Theoriâ suâ non dubitat, lectores decipit. D. de Sauvag. class. morb. ubi de Syrigmo.*

hec levamen est, quia non id quod morbum facit, sed quod in vasis fluidius, transudat; Si inauspicatò calida, vulgò sudorifera, hìc dantur, quantus error! sed quantò major, si quis calefaciendo sudorem elicere tentat, dum cutis sicca, & æstuans ad Diaphoresin nullatenùs proclivis est, ut non rarò evenit in febribus illis tardi moris, quæ vigesimum excurrunt diem, quin criticum quid prodeat. Natura, inquires, materiem noxiam è corporis profundo ad peripheriam quidem propulit, sed defectu roboris ejicere illam penitùs, & per colum cutaneum extrudere nequit; hìc ergo, ne illa materies figatur, & concentretur, sudorificis opitulandum. (1) Proh

L 2

crassa

---

(1) Ita subridiculè differentes audivi quos-

crassæ Minervæ ratiocinium! sudorificis propriè dictis colum cutaneum, cui laxitate opus est, stringitur, humores rarefacti, qui refrigerantibus dilui, densari debent, accenduntur, resolvuntur, eorum olea & sales extricantur, exaltantur; hinc putredo, gangræna, maculæ purpureæ, hypochondriorum inflatio, dyspnœa, motus spastici, cum pulsu inordinato.

---

quosdam in Westphaliâ, Weteraviâ, Hassiâ. *Ad populum phalaras*..... Curatio Lobbianâ in febre rheumaticâ, in pleuritide verâ peragitur solis calidis, sudorificis, cardiacis; catharsis, emesis, phlebotomia Lobbio videntur inutilia esse in febribus inflammatoriis, ardentibus, malignis, putridis acutissimis. Confer Authoris opus ad finem, noli tamen hujus affectus experientias per mortes facere.

dinato, fluctuante, formicante, myuro. Purpuram sic subrepere sub finem acutorum, non semel vidimus apud Westphalos, & Hassos, qui in solum sudorem intenti, & phlebotomiæ & catharsis pepercerant, ægrotisque vinum concesserant. Nostratibus eodem correptis morbo nunquam, aut vix unquam exanthemata fuere, & hi per laxantia sine viribus convalescebant, dum illi per cardiaca cum totis viribus interibant, velut *mechanicè* (1) occisi; neque tantum discrimen animos movit, sed anilis prævaluit Superstitio; apertis quasi oculis cæcutientes

L 3

victi-

---

(1) *Mechanica, vel Physica est ruina machine; prima à nimia vasorum pressione, unde affrictus, detritus, ruptio, distensio &c.* D. de Sauvag. nosol. meth. tom. I. pag. 429.

victimæ internecinam methodum deferere nã noluerunt ; contra tot clades purpuræ , quæ *grassans maligna* audiebat , credulum vulgus utebatur prophylacticis , minimè cogitans , purpuram hancce inconsultæ praxeos filiam esse, (1)

Febres verè malignæ (2) peculiar-

---

(1) Si petechiæ , vel vibices erumpant ante morbi statum , equidem vera purpura est; Si post morbi statum , febris est *petechizans* , sic nominata à Junckero , & Nentero , regimini calido , mixturis Hoffmannianis , pulveri pannonico rubro , bezoardicis attribuenda.

(2) Non *Cacoëthes* (quod propriè designat morbos omnes mali moris ex Hipp.) sed potiùs *typhodes* , *exteriorius mites* , seu *obscuræ* , *intus turbantes*. Prosp. Alp. de præfag. vit. & mort. cap. 10. p. 46.

liaris ac rari genii sunt, copias sporadicè affligunt, nullam sibi anni tempestatem arrogantes; clandestinè invehuntur, subdolè incedunt, & exutâ fallaci larvâ, subitò tetræ sunt formæ, ita ut, cui hodie pulsus bonus, (1) lingua bona, extractus sanguis bonus, cras tacitè possit emori. In initio vis symptomatum vim febris superat, scilicet minor febris est, quàm foret, si symptomatum gravitati, & morbi stadiis responderet; calor accedit ad naturalem, interea dum æger decumbit supinus,

L 4

nus,

---

(5) Pulsus videtur esse bonus, & naturalis, quia vires, ad ciendam febrem requisitæ, haud impenduntur. *Cum natura vires suas, viribus morbificæ materia, inferiores persentit, tunc ne pugnare quidem adversus eam aggreditur. Galen.*

nus, morosus, obscurè delirus, quasi stupidus, aut ebrius, altè trahens spiritum, oculosque figens; humet plerumque illi os, & rarò sitit, nec corporis, nec animi dolor est; hæc autem brevè immutantur, pulsus, ante naturali similis, opinione citiùs concidit, fit frequens, celer, parvus, tremulus, intermittens; oris interiora, quæ madebant, mox siccescunt, nigrescunt; musculi masseteres, crotaphytæ cum zygomaticis convelluntur, fit risus sardonius, trismus, deglutiri nihil ampliùs potest, tendines subsiliunt, strident dentes, capiuntur flocci, luctans natura hominem concutit; conclamatum est.

Hos morbos evadit nemo, nisi statim in principiis, dum ignis adhuc latet *sub cinere doloso*, poten-

tenter oppugnetur spiffitudo gan-
grænodea , nifi genus nerveum ,
velut fyderatum , acriter excite-
tur , & naturæ vires sub morbi
farcinâ fuffocatae ocyùs erigantur ;
quod fit , fi miffo fanguine femel
è brachio , & è pede , aut bis in
brachio tantùm , Vomitorium de-
tur , fi tartarus ftibiatus , ùt al-
terans , tum in ptifanâ incidente ,
diapnoicâ , tum in decocto per
epicrafin purgante folvatur , fi
dein Cantharides imponantur fu-
ris , vel cruribus , nuchæ , fca-
pulifve , & omni trihorio cata-
pocium propinetur ex radicis fer-
pentar. virgin. fcrup. ff. nitri gr.
VI. camphoræ gr. III. kermes min.
gr. II. formâ boli , five pulveris
in julapio cochleatim dando di-
luti , addito fpiritu Mindereri , li-
lio Paracelfi , liquore C. C. fuc-
cinato ; circa quæ prudenti optio
eft , non omiffis interim congruis

clysmatis, & continuato uberi prædictæ ptisanæ potu. Talis methodus complures salvat, morbo sæpius per alvum & urinas, rariùs per sudorem judicato, nonnunquam sensim sine sentu soluto (potiùs assimilatâ, quàm evacuatâ materie;) & idcirco, quæ erumpunt parotides, multis bono sunt, quin opus sit, has sponte, vel arte suppuratum iri. (I) Post duodecimum dies non levatos levare ante vigesimum, difficile est; morbus enim, qui illo tempore ibat crescendo, postea homotonus stat, acmen est, & non

---

(I) Malignis febribus quid commune cum peste est, constat verò, ex 20000. circiter hominibus, peste affectis Massiliæ, majorem partem cum bubonum & parotidum resolutione convaluisse.

non ampliùs spiffitudinis , fed
dissolutionis notæ funt ; quia cor-
ruptis & per moram , & per miaf-
mata qualiacunque fluidis spiffum
in tenue putridum mutatur. Lu-
dit hîc nova prorfus fcena , sæ-
vitque anomalia fymptomatum ;
non jam delirium tacitum eft, fed
phreniticum , non fomnolentia ;
non ftupor, fed vigiliæ , jectiga-
tio , *jacendi negata & displicens*
omnis positio , (1) cum anxietate
præcordiali , pulmonali , epigastri-
câ , (2) cum fiti & ardore , cum
urinæ rubro-flammeis , alvo flui-
dâ , ventris meteorifmo , foetente
halitu , maculis &c. fi quid tunc
opis eft , certè ab acidorum mag-
nâ

---

(1) Cæl. Aurel.

(2) Videfis illuft. Archiat. Van Swiëtt,
in Comment. Aphor. Boërh. *de an-*
xietate febrili.

nâ dosi petendum erit , ab aquæ tamarindinacæ , aut blandi oxy-
crati largissimo potu , à decoctis
corticis chinæ chinæ , foliorum
acetosæ , endiviæ , lactucæ , por-
tulacæ , spiritu vitrioli (1) ad aco-
rem fatiatis.

Locus utique non est infama-
tis

---

(1) Milites 180. inclusi in templo, ubi
sepulti fuerant pestiferi, corripun-
tur febre malignâ cum petechiis &
bubonibus ; potabant aquam oleo
& spiritu vitrioli acidam , & evade-
bant omnes præter octo , qui liquo-
ribus spirituosus utebantur ; notan-
dum verò est , quod cuivis successi-
vè secabatur vena , nec primi vin-
ciebatur vulnus , antequam secta
fuerat vena ultimi , ita ut singulo
circiter 100. unciaë eruoris detractæ
fuerint. Id visum & actum in Peru-
vio est, narrante Doct. Pover an-
glo, *the ancien physician.*

tis his ægritudinibus , quin sensorium commune notabiliter læsum , & encephali vasa diversimodè affecta , compressa , distenta sint. Cùm autem nimie pressionis , & distensionis pedissequa demùm laxitas sit , & his ipsis vasis , quorum minùs firmi parietes , ægrè redeat prior elater , non mirum est , in variis cranii locis nasci congestiones , & convalescentium aliis auditum , aliis visum per tempus aut infringi , aut planè aboliri ; consuetariis hincce vitiis opponere semper velle pharmaca , supervacuitas est , & certè organa , prægresso morbo sic labefactata , sanescunt plerumque soli commissa naturæ , eorumque integritas eodem , quo vires , passu revertitur.

Quantùm valeant in depictis morbis Cantharides , clucescet

ex historiâ Viti anno 1758. We-
salix decumbentis. Huic adfui,
postquam septimanæ spatio æg-
rotum malè mulctaverat Tyro
Chirurgus, immisericorditer ven-
triculum, intestina, & venas eva-
cuans, nullâ habitâ ratione pul-
sûs depressi, inæqualis, tremuli,
motuum convulsivorum, singul-
tûs, diarrhœæ seroso-putridæ,
sitis indelebilis, jugis delirii, vul-
tûs resoluti, Hippocratici &c.
Tot in malis festinavi ad acida
cardiaca; jussu potu ex oryzâ
cum pauculo cinnamomi, &
guttis aliquot spiritûs Vitrioli, se-
quens exhibui cochleatim:

℞. Decoct. fol. acetos. Unc. V.
Syrup. limon.
Succ. recent. limon. aa unc. I.
Confect. de hyacinth.
Pulv. cort. peruv. subtiliss. aa
drach. I.
Camph. cum duplo Nitri con-
trit. gr. V. m.

Paucis post horis desit singultus, alvus rarior facta est, urina prius tenuis, turbata ac spissa evasit; perseverarunt tamen pullus miser, crocidismus, seu captatio floccorum, subsultus tendinum, cæterique mortis prodromi. Accerrima vesicantia furis, ac nuchæ apposita ne cuticulam quidem admordent; Liqueor C. C. succinatus cum aliis datus nil boni præstat; pulsus perit, concamerati oculi volutantur in orbitis, pallent resoluta labra, exustas fauces convulsa lingua obthurat, moriuntur organa sensuum, & corporis extrema. Cum abiverim, adstantium aliquis, quo instigatus fine nescio, totum dorsum Cantharidibus tegit, interim dum moriens, sudore frigido perfusus, trahebat citas, morulis interpolatas inspirationes, ita ut, extincto per plures secun-

secundas spiritu, cadaver è lecto amoverint. Verùm quid miri! septem spatio horarum, qui frigebat sudor, incallescere, pectus anhelare, & spirare cœpit. Perterriti adstantes in lecto reponunt redivivum corpus, & paulò post spinam dorsi in gibbum elevatam conspiciunt, quem gibbum mentiebatur ampulla, foetente fero, per epispasticum elcito, plena. Transactâ nocte, ad ægrum accieor, quem mox humandum crederem, vitali motu redonatum, & novâ spe erectum video attonitus; multa juscula sorbebat, sudore difflebat totus, tussiebat, & puris plurimum exscreabat. Præscripsi theiforme ex herbis vulnerariis, unâ cum potiunculâ corroborante. Sudor trium, puris sputum septem dierum fuit. Convalescens, qui tabellarius erat, sex post septimanis suos in urbe pere-

peregit cursus, quin superstitem
à morbo labem lenserit. Hodie
Neobrisaci Athleticâ fruitur Sani-
tate, ferè perituum habens, quòd
exhumatus vivat.

Cap. V.

De

Anasarcâ.

Autumnum, & hyems inve-
hunt leucophlegmatiam, cui
vel *calida*, vel *frigida* nomen da-
mus, propter febrem alterutrius
sociam.

Leucophlegmatiz accedere feb-
rim, illamque ab ipsâ febre red-
di *calidam*, & velut oedemato-
so-erysipelatodeam, vestigium
prementis digiti non servantem,
observari solet in viris nervosis,
ac quadratis, quibus sat virium

M

est,

est, ad augendum cordis motum in gratiam vincendæ resistantiæ, quam opponit lymphæ textûs adiposi cellulas implens; dum econtra apud imbecillos (resistente alicubi circulatione) sanguis non magnâ vi retrô urgetur, ad promovendum, quod hæret in capillamentis; sed cor quasi oppressum languet, & ciendæ febri impar est.

Febri accedere leucophlegmatiam, crebrius est videre apud temperamenta fluxa & infirma, quorum fibræ molles & atonæ à fluidis rarefactis, ac velocius propulsis facile distenduntur, & quia non reagunt, distensæ, atque suffartæ manent; Sicut enim, præsentē febre, crescit pressio lateralis in vasa sanguinea, ita & crescit in vasa lymphatica, proindeque lymphæ uberior in hæc, &

ex

Ex his in vasa adiposa , seu in textum cellularem pellitur , non verò transpellitur , sed diffunditur , & congeritur defectu elateris , unde inflatio.

Sic igitur aut febris Leucophlegmatiam , aut Leucophlegmatia febrim parit ; id est , febris modò causa , modò Leucophlegmatiae effectus est ; quæ res ex visis circumstantiis , & factis sciscitationibus ægrè dijudicatur apud milites. Quidquid sit , si , persistente miti febre , Anasarca videtur subsidere , exhibendus tantummodò potus diapnoicus ex rad. gram. scorzoner. lign. sassafr. & febrili motui relinquenda mali solutio est. Quòd si autem febris, calore , ac siti stipata , periculum portendat , plurimùm interest , diluentibus , temperantibus , nitrosis , laxantibus uti ,

M 2

habi-

habito nullo respectu intumescens cutis. Non præsentius hoc in casu remedium experiri potuimus, quàm emeticum antimonialè, ad tria grana in feri lactis librâ solutum, & triplici haustu epotum spatio sesqui horæ. Paulò post ano & kato egerebatur blandè, & ex egestionis proportionè metiri tum febris remissionem, tum cutis detumescentiam licebat. Vomitus quidem mox finis fuit, sed perrexêre toto die evacuationes alvi, adjunctæ sero lactis nitrato, instar ptisanæ dato.

Quàm facilè humor à cute in cellulas adiposas, & ab his incutem rapi possit, visum est in febre, cui Anasarca eodem accedebat passu, quo recedebant exanthemata, & vicissim. A repulsis eruptionibus cutaneis Leucophlegmatiam febrilem nasci, semel

mel atque iterum observavimus.

Vulgariter occurrit Anasarca frigida ; vel est febris quartanæ , scirrhi , lienterix , hæmorrhagiæ pedissequa , non rarò in ascitem desitura , & curatu difficillima ; vel adoritur primariò , nullo alio morbo præeunte , & consuescit pendere à retento perspirabili , à spissâ , inertî , & lentiùs circulante lymphâ , à peculiariter laxis , & atonis vasis , à rubri sanguinis penuriâ ob læsas coctiones , à membranarum reactione debiliore , relativè ad feri molem , cujus pondus vasorum contractilitatem exsuperat , aut demùm à victis per resistantiam qualemcunque viribus trusivis &c. horum quidquid sit , perinde est , omnis ferè spes à fonte hydragogorum fluit. *Qui benè purgat , be-*

nè sanat. (1) nec quid proficiunt
attenuantia, tonica, diuretica,
nisi hydragogis nupta sint. Vidi
Leucophlegmaticum, qui fatis
proximus, à variis drasticis nihil
commotus, demùm convalesce-
re cœpit ope sequentis haustûs.

℞. Succ. rad. bryon. rec. expr. unc. II.
Syrup. è rhamn. cathart. unc. I.
Pulv. jalapp.
Mechoacan. aa scrup. ss.
Tart. stib. gr. II.
Misc. pro dosi,

Solutâ alvo, inflatio subsedit, dein
discussa penitùs est usu pulveris
hujus experienciâ commendati.

℞. Rad. ari.
Scill. ppt.
Vincetox.
Sal. tart. aa gr. VIII. m.
Mane ac serò id sumatur, superbi-
ben-

---

(1) Bagliv.

*Aquâ inter entem detento, ubi aqua
ex*

hendo infusum ex flor. chamomil.
rom. & centaur. min. five deco-
ctum ex rad. gentian. helen, &
bacc. junip.

Strictim addamus, & esse Ana-
sarcas, quæ frigidas inter & ca-
lidas mediæ videntur; quia æg-
rotum tenet, nec lecto affigit,
levis febricula, noctu increscens
cum siti. In hisce nihil aptius
quadrare, discitur praxi, quàm
identidem data eccoprotica, cum
usu apozematum leniter aperien-
tium & temperatè antiscorbuti-
corum, qualia ex radicibus la-
path. acut. cichor. sylv. taraxac.

M 4

fra-

---

*ex venis in ventrem confluxerit, mor-
bus solvitur. Hip. sect. 6. aph. 14.
Albâ pituitâ vexato fortis Diarrhœa
superveniens morbum solvit. Idem
sect. 7. aph. 29.*

fragar. ex herbis pimpinel. borrag. scolopend. chærefol. beccabung. adjecto sale Glauberiano, vel arcano duplicato.

In Zenodochio Wesaliensi singulare quid observare contigit apud ægrum, ita tumentem, ut ei corpus mole duplam esset. Jufferam, ut scillæ radix ad aliquot grana in succo recenti fumarizæ & nasturtii propinaretur, & paucis post horis patiens pleno ore ejecit serum subflavo-amarum, tanquam è fonte emanare non cessans per totam noctem, donec manè maderent omnia stragula, & lectus in rivulis staret: quod phænomenon misero occubitum maturavit. Num tanta feri colluvies scaturivit è ruptis hydatidibus, mutuatis flavedine & amarore tum ab admixtâ bile, tum a succo herbarum paulùm
ante

ante inhausto ? num iste latex in cavo abdominali stagnans , ad ventriculum delatus exiit ore , sicut interdum aliò delatus per cutis , alvi , renum vias erumpit ?

Cap. VI.

De

Scorbuto.

PRætereundus non est Scorbustus , insignis , & latissime patens morbus , qui sævit in copias vel primariò , si nimirum castris frigidis , depressis , humidis , uliginosis , si victu crasso , viscoso , magis animali , quàm vegetabili , si cerevisiæ crudæ , minùs fermentatæ , aut aquæ stagnantis , impuræ potu , salsedo perspirabilis retinetur , & sanguini

M s

pe-

peculiaris (1) dyscrasia inducitur; vel secundario, si prægressis febris continuis, aut intermittentibus, ita chyloscos, & hæmatoscos functio langueat, ut humorum aquosa, vappescensque corruptio fiat. Sive præcat autem Scorbutus, sive à tergo sequatur alios morbos, is firmæ compagis

---

(1) Peculiaris illa sanguinis dyscrasia, seu *acrimonia salino-muriatica, acida, alkalina*, pressè licet & dilucidè enucleetur à Magno Boërhaavio, definiri tamen *à priori* vix potest, quod ad praxin parum refert, cum penè sufficiat nosse, quid triplex hæc acrimonia sit *à posteriori*, & quibusnam auxiliis specificis debelletur, auxiliis, inquam, non in solos agentibus humores, sed & in partes solidas, quarum vitiis scorbutica humorum degeneratio magnâ ex parte debetur.

pagis , & alacris genii viris videtur parcere , cùm molliter constituta , & melancholica præsertim subiecta amet sui juris facere.

Cachecticus pallor , lassitudo spontanea , & constans , dolores vagi , gingivarum tumor , pruritus , cruentatio , foetor , dentium mobilitas , maculae diversicolores , tibiis plerumque , rariùs trunco , nusquam faciei insidentes , sunt totidem signa Scorbuti *vulgaris* , cui mederi parvus labor erit , si (præmissâ catharsi semper , phlebotomiâ rarò) exhibeatur bis in die jusculum vitulinum nasturtio , beccabungâ , fumariâ , borragine medicatum ; quod vehiculum ex carne paratum , lymphæ humanæ valdè analogum , decoctis cerevisiâ , vino , & simplici aquâ factis , feliciùs cedit , testante uno ægrotorum

torum clamore, quibus juscula
semel cognita ita cordi erant, ut
postea remedium hoc velut Her-
culeam antidotum à nobis effla-
gitarent, longè rejectis apozema-
tibus ex vino, aut cerevisiâ confe-
ctis, quorum formulæ antehac
moris fuerant; quæ tamen asper-
nari, minimè mens est, dantur si-
quidem casus, ex naturâ suâ ejus-
modi quid activius & spirituosius
poscentes; neque cogitamus lau-
data juscula mucilaginosâ semper
sufficere sola; pluriès enim neces-
se est, ut boli ex croco martis,
asellis, tartaro vitriolato &c. con-
servâ cochleariæ, vel fumarîæ
exceptis, eorundem usum sufful-
ciant. Illud notandum insuper est,
quod ad curationem plurimùm
referat, scorbuticos esu carni-
um interdici, & quantum licet, puro
in aëre poni, ab aliisque ægris
ita sequestrari, ut Nosocomii lo-

ea sublimiora , atque ventilatio-
ra habitent,

Rarissimum est , injecto statim
freno , longiùs excurrere mor-
bum , constatque, in Gallorum
exercitu scorbutum *vulgarem fri-*
gidum , ad eum , cui *inveterati*
calidi nomen , fuisse circiter ut
50. ad 1. Nosodochiis Wesaliæ,
Dusseldorpii , Francofurti , Cas-
sellarum sæpè ne unus quidem
inerat Scorbuticus , cujus symp-
tomata eò nequitia ascenderint ;
quod ut fiat , debent fluida à
crasi primâ penitùs desciscere , re-
solvi , alkalescere , & putrefieri ;
proin accedere dolores lancinan-
tes viscerum , artuum , febris
marasmodies , ulcera nulli topi-
co morigera , hæmorrhagiæ na-
rium, hæmoptyses , hepatirrhœæ,
lotium paucum , flammeum , te-
trè olens , maculæ livido-nigræ,
ds.

dejectiones putrido-colliquativæ;
anxietates, lypothymia cum uni-
versali, celeri, & præfœtore
Medicum ab ægro longius des-
pellente corruptione. Ad tristitia
hæc ubi ventum est, exitio jam
sunt, quæ prius saluti erant re-
media; quippe salso-muriaticum,
crassum, stagnans, iners incidi,
fluxile reddi, peculiariter corrigi,
languentiũmque solidorum fun-
ctio instigari non ampliũs debet
per acria, tonica, sale volatili
fœta; sed econtrà nimis mobile,
solutum, acre, alkalescens, putre
temperare, cogere, involvere,
coërcere incumbit; quod implent
1°. plantæ oleraceæ, nitrosæ, fero
lactis incoctæ, quales endivia,
portulaca, lactuca, borrago, acc-
tosa, taraxacum &c. 2°. Refrige-
rantia acida, ut limones, tama-
rindi, fructus varii austeri, a-
cido-dulces, cremor tartari, ace-
tum

tum &c. 3°. Antiputrida toties jam decantata, in decoctis alumine, spiritu vitrioli saturatis; quorum omnium ordo ex mali gradu metiendus est. Nonnullos atrophiam minantes gelatinis, lacte, potu ex avenâ, hordeo, & oryzâ recreabam; gelatinas verò succo limonum, aurantium, nasturtii condire, lac incoctâ menthâ, melissâ, fumariâ corrigere, ptisanæ incrassanti acidula instillare oportuit. Sic varia variis nubendo, & vehicula ingredientibus modificando, securior medicina fit; potestque intelligi, cur hocce in morbo acria, alkalina rarò quadrent mera, temperantibus autem, subacidis, nitrifis juncta, sæpiùs optato finì respondeant. (1)

---

(1) Ex historiâ Scorbutorum, qui
maris

Compertum est, quòd Castris nostris non propriè Scorbutus, sed

---

maritimos plectunt, passim perlectà constat, indiscriminatim curatos esse ægros calidis & frigidis, alkalescentibus & aciescentibus remediis, cochleariâ & lactucâ, raphano & nymphaâ, nasturtio & acetosâ, erucâ, sedo minori, trifolio aquatico, sinapi, cœpis, alliis, pipere, aro, & pomis aurantiis, citreis, punicis, tamarindis, baccis rubi, moris, fragis, aceto. Verùm prudentiæ esse credo, hisce historiis diffidere; utpote scriptæ potissimùm sunt non à Medicis, sed à Missionariis, à navium ducibus, & à mercatoribus, qui ægritudines vident, non observant, & penès quos reapse non est, symptomatum stadia ritè dimetiri, atque mutationes quolibet genuinâ consignare nomenclaturâ, multò minùs specialem morbi essen-

sed symptomata scorbutica passim intervenerint. Quam solenne

N

est,

---

essentiam ita graphicè depingere, ut erui inde possint practicæ conclusiones. Præterea si Scriptoribus illis adæquata foret fides, quid tum? tot curæ contrariis medicamentis factæ in eodem climate, in eodem itinere, in iisdem subjectis, minimè demonstrant, eandem scorbuti speciem sanatam fuisse & acidis & alkalinis, & frigidis & calidis; licebit tantummodò inde colligere, quòd diversa, & contraria vegetabilia diversos, & contrarios morbi gradus extirpârint, id est, quòd eâdem in navi, eâdem in insulâ, nunc extiterit scorbutus incipiens frigidus, cui e. g. cochleariæ folia, nunc confirmatus putridus, cui limones profuêre. Omnes plantæ cruciatæ acres, sale volatili prægnantes, habent in se materiem mucosam, quæ ventriculo subacta, & incipien-

est, apud gregarios milites colla-
cam, rheumatismum, cardial-
giam, astheniam, cephalæam,
paralyfin, diarrhœam, tabem,
aliósque affectus acrimoniæ scor-

---

ipientem fermentationem passa,
quoddam acidum spirat; sed vim il-
larum anti-scorbuticam huic acido
arrogare, perinde est, ac si vim chi-
næ chinæ febrifugam paucissimo,
quod continet, sali urinoso tribue-
rem. Neque ex Pringlei experimen-
tis circa naturam cochleariæ institu-
tis probatur, hancce herbam scor-
buto calido mederi; etenim si per
experimenta facta, avolante multo
alkali, hæce herba paulum acescit,
concludendum non est, viribus il-
lam pollere anti-alkaliciis; alioquin
plura vegetabilia, in merum alkali
abeuntia, acidorum vim pari posside-
rent jure, cum quid acidi spirent in
certo corruptionis gradu, veluti
monuit Clariss. de Haen. *Rat. me-
dend. part. 8.*

buticæ adscribere, & herbis pro-
figare anti-scorbuticis, quarum
indicatio, si non ex gingivarum
labe, nec ex procatarticis signis
eruitur, saltem ex diuturnâ mali-
cum solitis remediis luctâ con-
jectatur. Illisce symptomatis me-
liori præ omnibus jure annume-
ratur *Gonagra*, seu tibiæ re-
tractio cum tumore, & immobi-
litate genuum; quod accidit,
ubi articuli synovia à scorbutico
virus inspissescit, & tendines fle-
xores semimembranacei, ac se-
minervosi, prægressis doloribus
diù irritati, tandem rigescunt.
Quotidiè hic epotetur seri lactis
libra, succi nasturtii aquatici unciiis
tribus, & contusis, expressisque
afellis viginti alterata; identi-
dem in usu sint semicupia tepida;
sæpè allinatur articulus unguen-
to althææ, cui camphora inest;
sic lento quidem, sed certo abi-

bit pede malum, & constabit solerti Medico, quàm inutili, & præposterâ consuetudine receptum sit, milites gonagricos toties ad mineralia balnea Aquisgrani, Plumbariæ, aliûsve loci ablegare.

Symptomata oris placantur per illa, quæ gingivas prurientes, calentes, inflammatas refrigerant, ut oxycratum cum melle rosaceo, decoctum hordei, acetosæ, sempervivi majoris, cum pauxillo oxymelitos, nitri; quæ gingivas molles, pallidas modicè roborant, ut tinctura gummi laccæ, folia cochleariæ, sisymbrii masticata, & exsucta; quæ laxas, cruentatas, tumidulas stringunt, firmanant, ut decoctum corticis granatorum cum alumine, & spiritu acido; quæ demùm putrescentes, foetidas, nigras quasi con-

diunt

diunt, & gangrænam arcent, ut varia collutoria, quibus adduntur spiritus cochleariæ, tinctura myrrhæ, camphora, spiritus salis marini; quo ultimo solo, non diluto, interdum necesse est tangere, penicilli ope, loca gangræno-
sa, ut corruptum separetur à sano, & serpens contagium sistatur.

Ad fugandas maculas, quæ velut totidem fugillationes videntur solo fotu tonico, resolvente indigere, conducit quidem vinum aromaticum, vel spiritus vini camphoratus cum sambuci decocto; sed utriusque, perinde ac aliorum topicorum, manca foret opera, nisi & simul intus assumptis medicaminibus scorbuticæ cachexiæ occurreretur.

Qualiscunque sit dissimilitudo scorbutum inter & syphilidem,

manent tamen aliquando (ubi illæsum os est) obscura alterutrius indicia; sunt enim sui utrique dolores noctu ingravescentes, sua ulcera, sui infarctus, est sua lassitudo, suus torpor, sua peculiaris musculorum, viscerum, & ossium mala; ex quorum perplexo fonte parum lucidi profectò hauriri poterit in Nosocomiis, si breve tempus longo obstat scrutinio. Quid, si diagnosi ita ambigua est? an in auxilium vocentur remedia mercurialis prosapiæ? an quæ vulgò sacrata scorbuto sunt? cùm ægroto, de cujus conditione non benè constabat mihi, varia exhibuerim anti-scorbutica per 15. dies, exulceratum tandem os est, & vacillaverunt dentes, cæteris non in melius mutatis; ex novis his symptomatis sane videbatur jam major esse, quàm fuerat, præsentis scorbuti

cer-

certitudo; monuit tamen dudum
inanis, imò perniciosus anti-scor-
buticorum usus, non ampliùs ei-
dem insistendum viæ, sed aliò
collineandum esse. Præbui itaque
sublimatum Archiatri Van Swiet-
ten, quod morbum mensis spa-
tio mansuefecit. Utri virus, ve-
nereone, an scorbutico, num
ambobus simul medicina tunc
facta sit, decernere non ausim.
Tametsi in scorbuto à mercuria-
libus, & ab omnibus metallicis
communis metus sit, nihiloseciùs
à rectâ horum adhibitione sanari
posse scorbutum incipientem, fa-
cilè suspicarer; utpote utrobique
& spissum attenuare, & stagnans
fluidum reddere, operæ pretium
est; in scorbuto quidem comi-
tem spissitudo acrimoniam habet,
cùm verò acrimonia hæc à len-
tore proficiscatur, res penè co-
dem recidit; nec obstat singula-

ris illa mercurium inter & scorbuticum virus facta conspiratio, ad contaminandas gingivas; hæc enim in mercurii modificato usu, seu in *extinctionis* methodo locum non habet, gingivis illibatis manentibus; neque sententiam detorquet id, quod accidit apud Syphiliticos, quorum nonnullos interpellat, & desolatur scorbutus in medio Argenti vivi usu constitutos; cum enim iste scorbutus, qui improvidam remedii administrationem sequitur, sit calidus, à putrescente dissolutione ortus, & à frigido incipiente toto distet cœlo, quid impedit, quominus mercurii actio primæ scorbuti speciei faveat, & ultimæ adverseetur, id est, quominus mercurius, incautè datus, scorbutum calidum producat, & productum exasperet, datus verò circum-

spectè

spectè, frigidum scorbutum aut palliet, aut curet?

Finem faciat curatio ascitis scorbutici in milite armato, quondam satrapâ togato; (1) huic dolores varii, vagi, obscuri, profundi, identidem cardialgici, faucium ardor, exulceratio, gingivarum corruptio, & foetor intolerabilis, jugis ptyalismus, siticula, tussis, dyspnœa, febris typus expers, faciei inflatio, & pallor luridus, crurum, brachiorumque oedema, scabies crustacea hinc inde efflorescens, excretio urinæ vel nulla, vel paucissima, abdomen summè tensum, grave, elatum, cum fluctuantium aquarum manifesto strepitu.

N 5

Ma-

---

(1) *Joan. Philip. Houben natus Beyenburgi in Ducatu Montensi, hodiè Legionarius in Cohorte Alsaticâ.*

Manè ac serò per octo dies
hausit ægrotus jusculum ex car-
ne vitulinâ , radicibus lapathi ,
cichorei, foliis fumariæ, nastur-
tii, scolopendrii, cum asellis, &
sale de duobus.

Diebus nono & decimo ebibit
apozematis cathartici libras IV.
undecimo die rediit ad juscula,
quorum singulo jam præibat bo-
lus ex rheo , scillâ , millepedi-
bus , & conservâ cochleariæ con-
fectus.

Hisce perrectum est ad quar-
tam septimanam; successit vinum
radicibus enulæ , scillæ , ari,
herbis cochleariæ , nasturtii, se-
minibus sinapi, sale absynthii me-
dicatum , & syrupo domestico
edulcoratum , cujus duæ uncia
ter in die sorbebantur , unâ cum
bolo ex sapone , croco martis,
gummi ammoniaco , scillâ , rheo,
aloë succotrinâ.

Eluc-

Eluebatur interim os appropriatis antiphlogisticis, antiputridis, demulcentibus, consolidantibus.

Sic ascites cum Scorbuto evanuit; symptomatum reliquias fugavit succus nasturtii in sero lactis dilutus, postea ipsum lac, cui folia menthæ infundebantur.

Cap. VII.

De

Febre Quartanâ.

Delibanda superest febris quartana, Autumnî proles, militi non tam familiaris, quum castra occupat liberiore & puriore fructus aurâ, quàm ubi præsidiarius otietur intrâ urbes, amnibus ac sylvis vicinas, fossâ septas palustri, quæ certis temporibus

poribus foetorem spirat, & vallo nimis elato, cujus interventu aër intrinsecus cum forinseco minus benè circulat. Tales loci sunt plures, rheni ripam tenentes, affectus hujus endemiâ infamati, & idcirco à legionibus tanto odio habiti, ut invitissimæ illis immorentur.

Colendi, non ridendi sunt veteres, quòd in quotidianâ febre pituitam, in tertianâ bilem, in quartanâ atrabilarium humorem culpaverint, assignato ventriculo, ut primæ domicilio, hepate ut secundæ, splene ut tertiæ. Illinc emanavit utilissima distinctio in intermittentes *legitimas & illegitimas*. Si quartana tenet hominem siccum, frigidum, pigrum, melancholicum, cujus viscera fortia, fluida compacta, cutis glabra, pulsus rarus
& sat

& sat vegetus, si adoritur horis
ferotinis, si longo afflicta frigore,
legitima aut *exquisita* dicitur;
hæc potissimum species copias
jactat.

Cùm ex primò insultu, quod
genus febris sit, scire non liceat,
expectandum est secundum bi-
dium, quod insumi debet po-
tando decoctum radicis lapathi
acuti, sale Glauberiano impræg-
natum, cujus ope mobilis fit hu-
mor, post tertium paroxysmum
emetico expellendus. Die poste-
ro, & binis intercalaribus quar-
tam inter & quintam accessionem
propinetur sequens.

℞. Rad. ζ . aper. minor. unc. I.

Coq. in s. q. aq. font. sub finem adde
fol. fenn. mund. drach. X.

Scolopend.

Cichor. sylv. aa m. I.

Summitat. centaur. min. p. II.

Sal. epson. unc. I.

In

206 *Cap. VII. de Febre quartana.*

In colat. libr. IV. dilue

Syrup. de cich. c. rhab. unc. II.
f. apozema. omni quadrihorio
scyphus.

Proximo biduo suppetias ferat cortex.

℞. Cort. peruv. elect. alcoholis.
drach. I.

Rhei.

Scill. ppt.

Sal. absynth. aa scrup. ss.

Syrup. de cich. comp. q. f.

℞. bolus manè ac serò vorandus,
superbibendo infusum flor. cha-
momil.

Quòd si posthàc redeat insultus prioribus mitior, ac brevior, persistetur in cœptis bolis; Sin insultus æquè acris, repetatur decoctum lapathi cum sale Glauberiano usque ad imminentis accessionis diem, quo ipso hypecacuanhæ drach. ss. detur; altero mane præscribatur hoc palmarium, quod ex centum vix uni quar-

Quartanae pepercisse, observavimus.

R. Kinkin. elect. recent. in pollin.
redact. drach. I. ff.

Rad. ireos flor. scrup. I.

Sal. ammon. depur. scrup. ff.

Mell. narbon. q. f.

F. bolus, deglutiatur per triduum,
vel quatrimum, in vini albi unc IV.
dilutus.

Sic nec in vetustatem incidet
hæc febris, nec post se trahet
alia mala; neque etiam repullu-
lascet, si deinceps (jussu sobrie-
tate) bis in die exhibeatur deco-
ctum radic. cichor. sylv. sale
sedlizensi foetum; à quo tar-
dissime desistendum est; debet
enim *juvantis pertinacia malum
corporis ita vincere*, ut febri, de-
letis retrò vestigiis, nullum omni-
nò esse possit postliminium. (1)

---

(1) Scitur, Quartanarios à recidivâ
tutos

Si præter spem evenit , esse ex
innumeris aliquem , cui febrem
præ-

---

tutos non esse, nisi toto hyeme *medicè* vivant. Si Miles toties relabitur in morbum, vel citior remediorum intermissio, vel intemperantiæ ratio, vel perspirationis inæqualitas, actis ocyùs excubiis adscribenda, in culpâ sunt. Quamobrem sanatus Quartanarius non, nisi longo post tempore, à Medico dimitti debet, & morandum illi in Nosodochio est, donec completa virium integritas, & sanus faciei color, unâ cum aëris serenitate, ad exitum invitent. Qui paululùm mente revolvit, quantoperè hominem frangat redux quartana, sentiet, cui comodo sit Principi longa convalescentium in sanis Nosodochiis mora, cui incommodo maturior eorundem egressus, & ad arma celeriorurrectio.

Præ

præfata methodus non excutiat,
fas erit, experiri usum campho-
ræ, (1) cujus gr. III, cum nitri
O gr.

Præ cæteris faciliùs recurrit quar-
tana *Splenetica Sennerti*, quæ scirr-
ho lienis stipatur, atque pertinacis-
sima est; petit ista constantem usum
saponis, & squillæ. Monere hîc co-
gor, ut interdum, dato splenis in-
farctu scirrroso, ad phlebotomum
confugiat Medicus; utpote infarctus
ille, magnâ ex parte sanguineus, vel ad
diaphragma ita interdum exporrigi-
tur, vel volumine & mole suâ dia-
phragma ita molestat, ut tussis in-
vadat convulsiva, quæ, nisi atten-
tiùs impugnetur, clanculùm in-
flamat pulmones, & tum enato
abscessu, tum extravasato in thorace
liquido, ægrotum jugulat, docen-
te autopsiâ.

- (1) Vim Camphoræ febrifugam extu-
lit Illustr. D. Barthes. *Vide actus*
math. & phys. in diar. erudit. 1756.

gr. VI. omni trihorio exhibeantur diebus ferenis ; id genus remediï apprimè indicationes implet , cùm suppressa transpiratio, & spasmodicæ strîcturæ paroxifntorum perseverantiam foveant. Ubi minus fiduciæ ponitur in camphorâ sic datâ , poterit hæc idoneè cum kinkinâ nubi , ùt aliquoties fecisse , non me poenituit.

Ubi vigor , habitus sanus, nec urgentis saburræ nota , nec in cachexiam proclivitas est , quod non rarò accidit, curationis principium & basis phlebotomia est ; hæc siquidem laxat fibras rigidas , hæc juvat coacti , densati , compressi humoris explicationem, hæc virus febrilis tum evacuationem , tum assimilationem præparat , & corpus , alioquin asperrimum , & obstinatissimum , in bonam sui mutationem quasi inflectit. Non
mi

miserius præceptum est, quàm quartanariorum sanguinem non mittere; cùm quartanæ sint, quæ, prætermiſſâ venæſectione, vix remediis parent; imò sint, *quas Chirurghi gladiolus eodem ictu, quo vena inciditur, confodit.*

Miser non minùs, ac deflexus error est, circà corticis usum tantæ avaritiæ ac parcimoniæ esse; cùm certissimum sit, ubi febris altè infixæ est, à largissimâ atque repetitâ hujus remedii dosi non pari malum, quod ab uno febris accessu paritur. Neque parum insanire est, à chinâ chinâ religiosiùs abstinere, quotiescunque ægrotus aut tumet, aut obstructus est, aut pectore laborat; quippe illi tumores, illi infarctus potissimùm à febris morâ fabricantur, nec, nisi fugatâ febre, curabiles sunt, in pejus ituri,

O 2

quan.

quandiu , omiffâ verâ febreos
medicinâ , folis aperientibus pa-
tiens vexatur , ac debilitatur,
Pectori quidem à vi corticis ad-
strictivâ noceri nonnunquam po-
test ; fed neminem Clinicum la-
tet , effe tuffes , effe dyfpnoeas ,
effe pulmonis labes , quibus cor-
tex rectè subvenit.

Utcunque ex anni tempeftate ,
ex naturâ aëris & loci id genus
febris emergit , & ratione origi-
nis fuæ ita generalem postulat
praxin , ut una , eadémque , citrà
discrimen , pollere videantur phar-
maca , Medici tamen in Nofo-
dochio exercentis mente elabi
non debent illa , quorum re-
miniscitur apud privatum civem ,
cui infueto anni tempore , & in
falubri aurâ constituto quartana
est ; Videlicet debet cogitare ,
quos-

quospiam in tanto febricitantium numero esse, quorum morbus, ut non à communi, sed à speciali ortus causâ, sic non summatim cum aliis, sed particulatim pertractandus, & singulari sanandus curâ est; esse v. g. quos hæc febris incedit, repulsis malis cutaneis; nec relinquit, nisi his malis revocatis; esse alios, quos quartana à peioribus morbis vindicat, quos proinde citò hâc eximere non licet; plures esse, queis primæ accessiones tam benefaciunt, ut his non statim adversari, sed quasi blandiri oporteat; siquidem nihil excogitabit ars, quod, accessionibus illis melius, solvat, atque deobstruat; cujus rei jam monuerunt Prisci, (1) quartanâ

O 3

tan-

---

(1) Hip. Asclep. Galen. &c.

tanquam remedio utentes, & negotiosè curantes, ut hæc febris revivisceret, quando in malum continuum complicatus, & nequius degeneraverat.

Cogitandum quoque Medico est, ægrotantibus insigni præsidio esse corporis motum; quapropter debent illi nimio, ac diurno somno eripi, socordi decubitu interdici, & quantum per loci spatium licet, exerceri; *dandæque opera est, ut in ipsam exercitationem febris incurrat, sic enim sæpè illa discutitur.* (1) nusquam vidimus, Quartanarios Nosocomia mutare, quin evenerit, aliquorum febrem, cæteroquin contumacem, in ipso itinere aufugisse; quod beneficium non magis

---

(1) Cels.

gis mutatus aër , quàm commo-
tum corpus præstitit.

Illud demùm memoriæ insit ,
quòd in algore non meliùs con-
ducat , intùs dare spirituosâ ,
quàm dorso & lumbis calefactâ
lintea affricare ; quoniam enim
algor à spasms est , & spasmi à
naturæ conatu , quæ , cutis ca-
pillamenta stringendo , impactos
humores urgere , atterere , &
resolvere tentat , sequitur , ap-
primè efficere frictions, quod na-
tura vult fieri , idque tutò effice-
re ; dum econtra non potest non
metui , ne magna spirituosorum
dosis (potiùs solida stimulans &
crispans , quàm fluida resolvens)
spasmos eousque multiplicet , ut
ipssissimi motus , quos in ægroti
commodum molita est natura ,
evadant lethales , exortâ visceris

inflammatione, vel circulo sanguinis prorsus sufflaminato.

Quartanae duplices, duplicate, triplices, triplicate, continue raro in scenam prodeunt, & si quando prodeant, febribus erraticis annumerari consuescunt; quia in Nosodochiis non finit tot ægrorum permistio, obscuros singularum febrium typos accuratiùs exquirere, ab invicem discernere, atque uniuscujusque speciem menti insculptam habere; nec magni refert, harumque febrium ordinem & speciem adeo ex amissim internoscere, cum ferè omnium par therapèia sit: duplex quartana, ut tertiana, triplex quartana, ut quotidiana, quartana continua, ut febris remittens curatur; de quibus igitur non est, cur differamus, ne-

que

que juvat de aliis intermittentibus loqui, v. g. de tertianis legitimis, quæ quidem castra nullo vere, nullâ æstate, non pervagantur, sed quarum adeò decantata medicatio est, ut inane ac fastidiosum foret, eandem hâc super re cantilenam iterare. Constat satis in præsentî medicinæ statu, qualis praxis intermittentibus morbis adhibenda sit; mirabile est autem, praxin hanc tantâ in luce poni, quantumvis cæca adhucdum sit theoria de intermissionum causis, & medicos planè fugiat hucusque, quare, & quomodo morbus statis periodis eat, redeat. Typos adscribere cacochyliæ, in primarum viarum latibulo, datâ copiâ, dato tempore collectæ, & sanguinis gremio transmissæ, illósque sic deducere tanquam ex periodico

fonte , & mechanicè interpreta-
 ri velle , absonum , & à verita-
 tetantò alienius esse scitur , quòd
 idem sæpè purgans & fontem il-
 lum exhauriat , & febrem revocet,
 quòdque apud aliquot ægros, dum
 apyrexia est , nec coctionis læsio,
 nec saburræ signum , nec in soli-
 dis , nec in fluidis vitiosi quid
 detegi possit. (I) Rationale ma-
 gis foret , cum Clarissimo de Sau-
 vages febrium ordinem adscisce-
 re animæ , quæ ad reficiendas
 vires suas interpolatis diebus
 quiescit , & à conatibus suis, vin-
 cendo morbo adhibitis , cessat ;
 cùm enim anima in actionibus

(I) Ut ejusmodi Quartanarum Victor
 sis, balneis tepidis utaris, interdum
 necesse est ; debent enim occulta sic-
 citas, rigiditas, irritabilitas in sus-
 picionem venire , ubi nihil in cor-
 pore animadvertitur , quod purgan-
 tia & alterantia consueta indicet.

liberis laborem quiete compen-
set, quidni & in actionibus vi-
talibus refarciet laboriosa sua mo-
limina, atque à curationis negotio
identidem remittet, quando sen-
tit, morboſi virus ſubactionem
non urgere, nec periculum in
morâ eſſe, ut in febris inter-
mittentibus accidit? verum qua-
ri poterit, ſi in gratiam reparan-
darum virium quieſcit anima, cuſ
quietem labori non æquet; cur,
quò labor diuturnior, eò ſit
quies brevior, & viciffim; nam
paroxiſmus febrilis quò plùs ex-
tenditur, eò apyrexix tempus
magis contrahitur, eò minus &
circumſiſus quietis intervallum
eſt. Quidquid ſit, ſi novimus
cauſam, quâ poſitâ, febris incipit,
durat, intermittit, minimè ta-
men intelligimus, quid præciſè
periodos illas conſtanter ſibi ſi-
miles, & velut temporis circino
di-

dimensas ac definitas producat; latebit hoc, quemadmodum & latet nos, quid in febribus continuis exacerbationes non mane sed serò, non interdiu, sed noctu potissimum determinet. (1) Eruant se alii ex his tenebris, qui malunt de incertis litigare, quàm de occultis dubitare; nos, qui præspeculativis utilia amplectimur, magis eligimus, opusculum hoc æ arcto gyro restringere, quàm rudioris calami frena laxare.

---

(1) Docuit observatio, noctu, dum somnus ingruit, ita mutari in homine sano pulsum, ut minuti spatio decem crescat pulsationibus; incremento huic nocturnam morborum exacerbationem tribuere, quin incrementi hujus indagetur causa, non est, nodum solvere, sed ex primâ obscuritate inducere in secundam.

INDEX.

Proæmium. - - - *Pag.* 3.

Cap. I. de Dysenteria. 7.

II. de Diarrhœa multi-
plici. - - - 71.

III. de Peripneumoniâ &
Pleuritide. - - 109.

IV. de Febre malignâ. 145.

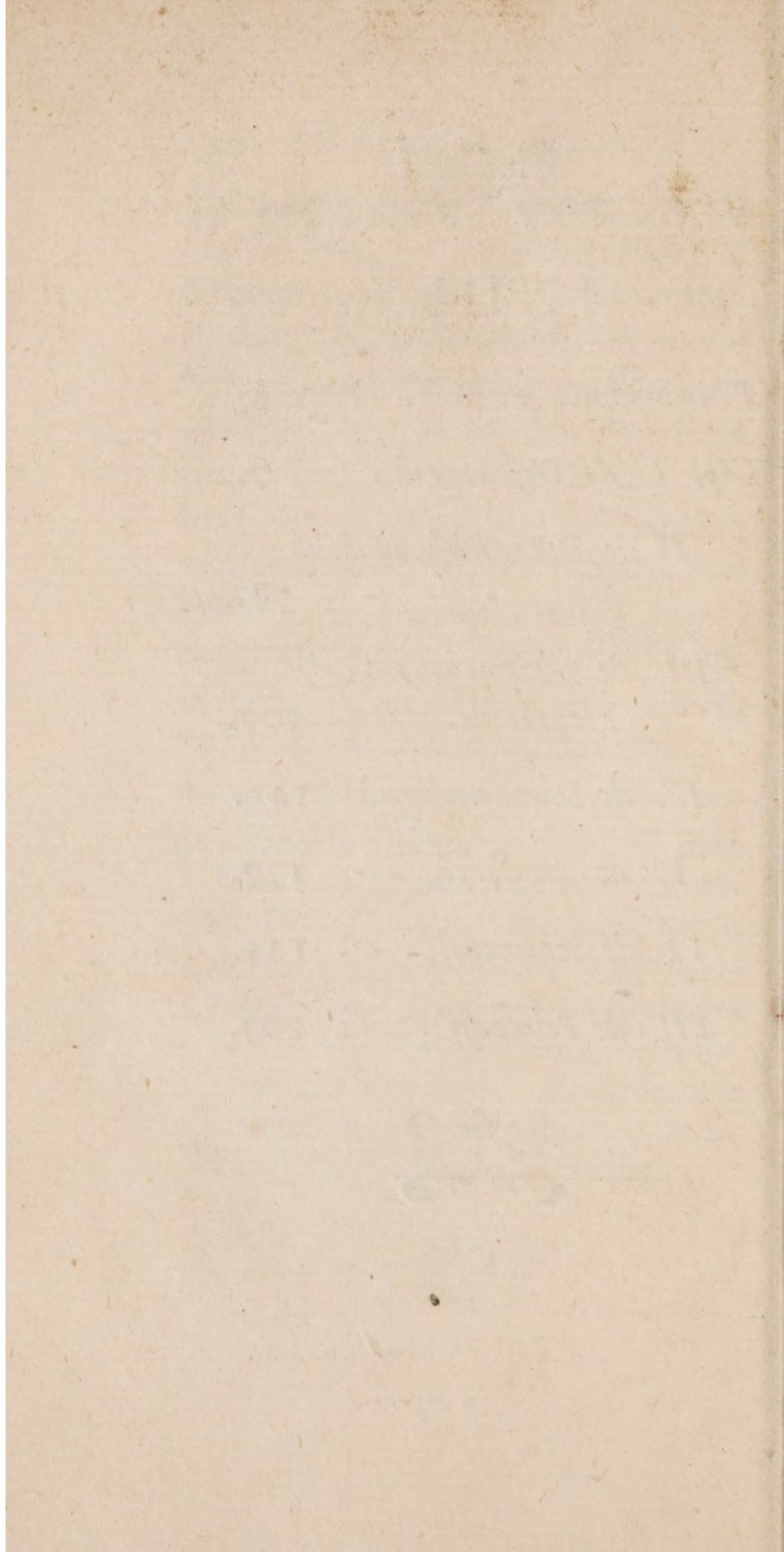
V. de Anasarcâ. - - 177.

VI. de Scorbuto. - - - 185.

VII. de Febre quartanâ. 203.

PMT 32

SL 8

